

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost.

VLASNIK I IZDAVATELJ:

„HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO „NARODNA PROSVJETA“ ZA ISTRU U PAZINU“.

Izlazi koncem svakog mjeseca. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

SADRŽAJ: N N N N N N N N

Uzgoj ponosa. — Bačić.

Prirodni opis Istre. — Prof. Nikola Žic.

Povijest školstva u austrijskom Primorju.

— Antun vitez Klodič-Sabladoovski.

Zvonimirov napis. — Ante Dukić.

Moje suze. Pjesma. — Crvenko Bijeloplavić.

Iz statistike o pučkoj školi.

Poziv na glavnu skupštinu „Nar. Pr.“.

Gimnastika našim srednjim školama.

— J. Bačić.

Nevina 'dječica — [uzgajatelji naroda. — Bačić.

Iz učiteljskog tobôca. — Podbrdsky.

Vjesnik. — Književne obavijesti. Lične i školske vijesti. — (Omot.) Pretplata.

Pretplata za god. 1909.

Maračić Filka Punat	K	5.—
Gršković Jerko, Punat	„	5.—
Sambrailo Niko, Sarajevo za II. polug.	„	2.55
Pikot Božo, Trviž	„	5.—
Valentić Josip, Sv. Antun	„	5.—
Zuccon Matej, Ližnjan	„	5.—
Hrádek Vjenceslav, Novaki (na račun)	„	1.—
Oklobžia Ljubica, Pula	„	5.—
Waišel Fran, Hrušica	„	5.—
Zidarić Antun, Kršan	„	5.—
Barbić Miho, Brdo	„	5.—
Pribil Dragutin, Krk	„	5.—
Dominko Henrik, Kopar	„	5.—
Rus Tereza, Pićan	„	5.—
Bukovec Fran, Trviž	„	5.—
Delpin Rafaela, Buzet	„	5.—
Bačić Ivan, Rešetari, Kastav	„	5.—

Pretplata za god. 1908.

Pikot Božo, Trviž	K	5.—
Zuccon Matej, Ližnjan	„	5.—
Diminić Matko, Šumbreg	„	5.—
Hrádek Vjenceslav, Novaki (i za god. 1907.)	„	9.—
Pavelić Katinka, Mali Lošinj	„	5.—
Oklobžia Ljubica, Pula	„	2.50
Zidarić Antun, Kršan	„	5.—
Barbić Mihovio, Brdo	„	5.—
Dominko Henrik, Kopar	„	5.—

NARODNA PROSVJETA

Mjesečnik za školstvo, prosvjetu i književnost.

VLASNIK I IZDAVATELJ:

„HRV. UČITELJSKO DRUŠTVO „NARODNA PROSVJETA“ ZA ISTRU U PAZINU“.

Izlazi koncem svakog mjeseca. — Godišnja cijena 5 K. — Rukopisi se ne vraćaju.

Uzgoj ponosa.*)

Motto: Učitelj, koji samo znanja priopćuje, zanatlija je —
Učitelj, koji značaj obrazuje, umjetnik je.

Colonel Parker.

V. Uzgoj životinja.

Veoma mnogo može se glede discipline naučiti misaoni učitelj od krotitelja zvjerađi. Iskustva ovih ljudi potvrđuju, da se živinska eneržija ne svladava živinskim postupkom, žestinom, brutalnošću ni nervoznošću, nego moću obuzdane volje i čovječjom promišljenošću.

Krotitelj zvjerađi, Hagenbeck, izvještuje, da je sjeverne medvjede (koje je najteže ukrotiti) time pripitomio, što je s njima postupao »bez ikakva afekta«. Tko ne zna, da je ta metoda i za postupanje s konjima vrlo uspješna? U velikim konjušnicama američkog zapada ne smije se izgovoriti niti jedne grube riječi.

Ako se takav obzir zahtijeva na »divljem zapadu« za konje, tada mora ovdje kod nas, borami, jednaki postupak i za ljude vrijediti!

Čitajte samo brošure Redwitzove (»Svagdašnja iskustva jahačeva«), pak ćete čuti i vidjeti, kakva svojstva zahtijeva od konjanika pisac na temelju dugogodišnjeg iskustva: Ustrpljivost, neiscrpljivu ustrpljivost, mnogo srca i pristojnu ćud. U takvim srcima treba da stoluje prije svega apsolutni smisao za pravednost, i svaka zlovolja treba da se iz njega iskorjeni«. Neka jezdilac ne škrtari s pohvalama (koje oduševljavaju), kad je konj dobro učinio ono, što se od njega zahtijevalo.

Koliko plemenitih konja pokvare neuzgojeni i brutalni jezdioći, i koliko pedagoga opći sa svojim gojencima kao neustrpljivi stajski sluge s plemenitim konjima!

*.) Dobrotom prijatelja došla mi do ruku krasna knjiga »Schule und Charakter« od dr. Fr. W. Förstera, privatnog docenta za filozofiju i moralnu pedagogiku na sveučilištu u Zürichu, pak sam Vam iz nje iznio ovaj članak.

Bačić.

D 10
1984

C-46-B pr. a

Najveće načelo učitelju treba da doista bude, da u učeniku dostojnim načinom njeguje i poštuje ono »zbiljno čovječje«, onu »višu sobstvenost«, koju na svakom koraku želi da nadahne za plemenite čine.

Žalibože ima u nas još mnogo pedagoga, koji ne mogu reći, da nisu nadjevali djeci nečasnih izraza, da nisu s gojencima općili s uvredljivim tonom i tako se ogriješili o neumrle duše njihove.

Danas si mnogo razbijaju glave s pitanjem: »Što treba da učini škola protiv prekršaja?« Uz mnoge druge pohvalne odgovore, prijedloge i preporuke odgovara pisac ovako:

Pregledati i popraviti treba metode školske discipline«.

Krivim postupanjem u školi mnoga su već djeca gurnuta na put zla.

Pravom brigom u školi, za dvije dobre riječi, koje pouzdanje stvaraju, dobre naume i odluke uzbuđuju i nove putove pokazuju, mogle bi se mnoge duše spasiti.

(Konac).

Prirodni opis Istre.

Prof. NIKOLA ŽIC.

VI. Obala.

Obala je onaj uski pojas kopna, što leži na dohvatu mora. Nije to kakova crta, koja dijeli kopno od mora, jer takva crta uslijed plime i osjeke te morskih valova nije uvijek u istoj visini, nije uvijek ista. Tu idealnu crtu, koju stvara dodir kopna i mora, zovemo obalnica. Obala nastaje utjecajem kopna i mora; more ruši a kopno nasiplje, a onaj pojas, gdje se ovaj rad događa, nazivljemo obala. Obalu dakle nije moguće shvatiti nego samo u svezi s morem: gdje mora nema, nema ni nje. No njihov uzajamni snošaj nije bio i ne će ostati isti, pak nam valja također govoriti o obalnici t. j. o njezinom sekularnom pomicanju, iz čega će nam biti jasno, da u Istri nestaje kopna na račun mora. Opisat ćemo dakle redom (Jadransko) more, (istarsku) obalu i napokon pomicanje obalnice među njima.

I. More.

Dno Jadranskoga mora naliči na dugu potonulu kopanju (načve), kojoj je od sjevera prema jugu dubina polagano sve veća. U sjevernom dijelu je dno Jadrana samo malo nagnuto, te je more dosta plitko. Od Premanture ide izobata (t. j. crta jednake dubine) od 50 *m* prema Rimini u Italiji, a u tršćanskom zalivu nema veće dubine od 30 *m*, dok je u riječkom 60—70 *m* obična dubina, a Kvarner je još dublji (100 *m*, pače i 130 *m*). Dalje prema jugu dubine su naglo sve veće, a u geografskoj širini Kotora iznose preko 1200 *m*.

Istra se polako spušta od SI prema JZ k moru a i pod morem zadrží u glavnom isti priklon, dok na protivnoj talijanskoj strani još laganije ne izroni iz mora u padskim lagunama. Budući da je dakle na talijanskoj strani slaz kopna pod more neznatniji nego kod nas, bit će prema tome najveća dubina mnogo bliže istočnoj nego zapadnoj obali. U smjeru Rovinj-Chioggia (udaljenost 106 km) najdublja je točka sjevernoga Jadrana samo 24 km daleko od prvoga grada.

I sastav morskoga dna je različit. Kaošto Istra sastoji većim dijelom od vapnenca, tako je i vapnenačko dno blizu obale znatno grebenasto i raznoliko izderano. U većim dubinama i nedaleko riječnih ušća je dno pokrito slojem nanosa, naročito uz obalu od Savudrije do Trsta, gdje fliš silazi izravno pod more.

More u Jadranu*) pravilno se izmjenjuje plimom i osjekom te morskoum strujom. Razlika u razini plime i osjeke iznosi po prilici 1 m, a ovisna je (bez obzira na položaj mjeseca i sunca prema našoj zemlji) također od lokalnih klimatičkih prilika: najveća osjeka biva obično u veljači, kada od vjetrova prevladuje bura, a najveća plima u mjesecu studenom za južnih vjetrova. Morska struja dolazeći uz Dalmaciju nastavlja se prema sjeveru uz istarsku obalu i zakreće kao i obala prema Mlecima dalje uz Italiju prema Jakinu i Apuliji. Uz našu obalu putuje ta struja brzinom od 7—8 km na dan, a osjetili su ju još 11 km daleko od kopna. Dakako da je ona na nekim mjestima jača, kao kod Savudrije i Premanture, gdje nastaju vrtlozi, ako i ne pogibeljni a ono svakako neprijatni pomorcima.

U mlađem eocenu (v. 1. br. Nar. Pr.) bila je Italija opkoljena morem (dakle otok), koje je pokrivalo znatan dio današnjega apeninskoga poluotoka, a na sjeveru je pače čitava padaska ravnica bila pod vodom. Adriji je prema istoku bila granica uz naše današnje otočje, a na jugu današnji podmorski greben, koji je dakle tada bio kopno i kao dugi poluotok (od dalmatinskoga kopna preko njegova otočja, Visa, Pelagruža, Tremita i talijanskoga poluotoka Monte Gargano) dijelio sjevernu kotlinu Jadrana od južne, koje je kotline spajao morski put među talijanskim kopnom i Monte Garganom. To nam dokazuju morski slojevi u današnjoj apulskoj ravnici, kojih ni malo nema u Dalmaciji, na otocima i Mte Garganu. Pače ovaj posljednji pruža nam kopnene puževe iz onoga doba, ali ne talijanskog nego dalmatinskog tipa, po čemu je zaključeno, da je Mte Gargano bio u svezi s Dalmacijom i dijelio obje ondašnje Adrije, spojene morem preko današnje apulske ravnine.

U diluviju je u glavnom nastala današnja konfiguracija, ali ne na jedan put. U prvoj fazi je skoro sva Italija postala kopnom (samo su niži

*) Na površini mu je ljetna toplina 25°—26° a zimska 7°—11°. 1893. bijaše dne 7. veljače izvanredan minimum 4.7° a prošle zime u puljskoj luci čak 0° (led).

krajevi i dalje ostali pod morem), ali na našoj obali još nije bilo otoka. Iz tog doba su nam naime na današnjim otocima sačuvani ostanci velikih kopnenih sisavaca (na pr. na Susku), koji su na tim mjestima mogli živjeti jedino, ako su otoci bili spojeni s kopnom. Tek kasnije prodrlo je more dalje na istok odnosno spustila se zemlja, raskidala se obala, iz dugodolina nastadoše kanali, a od viših grbina gorskih kosa današnji otoci. Ta druga faza traje još i danas: još i danas istočna obala Jadrana pada a zapadna se diže. To se zove sekularno poniranje. Za obalu od Jakina do Divina t. j. sjevernu obalu još se pravo ne zna, da li se diže ili spušta, ali zapadna (od Jakina do Sta Maria di Leuca) stalno se diže, dok istarska, dalmatinska i albanska sigurno ponire.

2. O b a l a.

Obale mogu biti ravne i strme. Gdje su ravne, jači je utjecaj kopna, a gdje su strme, jače utječe more. Gdje su obale strme, tu je i more duboko, a gdje su ravne, tu je blizu kopna pličina. Prilikama uz istarsku obalu odgovara ta tvrdnja posvema. Istarska je obala svuda strma, jer je nastala ingresijom (provalom) mora; strmija je na istoku u Kvarneru, gdje je i more dublje i mnogo otoka, a manje je strma na zapadu prema Italiji, gdje je i more pliće i otoka manje.

Kako je glavni vjetar u Jadranu jugo, tako vidimo, da su južne obale više izrovane od sjevernih, jer s one strane dolazi valovlje i kiša. Liburnijsku obalu otoci malo štite od juga, jer se ono kroz njih lako šulja, i za to je na mjestima veoma strma, što pripomaže i bura. Na zapadnu obalu udara jugo koso, pak je tamo obala manje razrovana nego ona od Premanture do Crne punte, koje je izravno na udarcu. Drugačija je opet flišna obala istarska, što je okrenuta proti tršćanskom zalivu. U zatvorenim morima, u uvalama, obale su ravne, ako su zaštićene od mlatanja mora, a ravne su i one obale, koje otočje štiti od udaraca juga. Ali toga ima u Istri malogdje. U kratko: kod nas prevladuje strma stjenovita obala, vrlo siromašna riječnim nanosima i prema tomu ima malo ravne pjeskovite ili šljunkovite obale, koju zovemo žalo ili žal. Naša je obala dosta raznovrsno razučena (rašćlanjena), a njezini su oblici u tijesnoj vezi sa kraskim oblicima na površini zemljišta, pače su njezini oblici upravo rezultanta tih oblika na kopnu i pozitivnog*) poniranja obalnice. Tri četvrtine istarske granice plâče more, a obalu možemo po Premanturi razdijeliti u istočnu i zapadnu. Na ovu se nastavlja prema sjeveru tršćanski zaliv od Gradeža (Grado) u Furlaniji do rta Savudrije, a na onu kvarnerski među Istrom i Hrvatskom, što ga u njegovu sjevernom uglu zovu također riječki zaliv. Zapadna obala od ušća Soče do Savudrije razvita je kao polukrug sa prostranim i dubokim morskim uvalama (tal. vallone), a odavde

*) Spuštanje kopna pod more zovu pozitivno, a dizanje kopna nad more negativno poniranje.

dalje prema Premanturi proteže se skoro u ravnoj cesti k JJI kao longitudinalna obala t. j. takova, koja brazdi u smjeru svega kraskoga gorja na Balkanskom poluotoku.

Miljska uvala od svjetionika Sv. Andrije kod Trsta do rta Sottile (Tankoga) široka je 5 km i relativno znatno duboka. Ovdje je arsenal austrijskoga Lloyda, dilje sv. Marka te sv. Roka, koje pripadaju glasovitom Stabilimento tecnico triestino. Koparska uvala, amfiteatralna, od rta Debeloga (punta Grossa) do grada Izole, široka je 7 km. Piransku zovu također porto Rose, od Pirana do Savudrije, najzapadnijega rta Istre, na komu je već god. 1818. podignut svjetionik u visini od 36 m. Od Savudrije do Premanture je obala vapnenačka (kao što je ona do sada opisana pješčenička) sa mnogo ne baš velikih ali sigurnih luka: umaška, Mirnina na ušću rijeke, porečka, zaštićena otočićem sv. Nikole. Ovdje počinje niz školja i otočića (dva velika i jedanaest malih), koji kao dupini vire iz mora od Poreča do Pule štiteći obalu i stvarajući kanale. Limski kanal među Vrsarom i Rovinjem, širok na »ustima« preko 1 km a dug 12, prema unutrašnjosti uvijek sve uži, sa veoma strmim pristrancima od 150 m visine. Rovinj imade dvije luke, Valdibora i sv. Katarine. Proti rtu Montaur kod Rovinja na otočiću sv. Andrije nalaze se ruševine samostana, što su ga g. 1442. od Benediktinaca preuzeli Franjevci, a predaja veli, da je ovdje prvi franjevački gvardijan bio sv. Ivan Kapistran. Malo podalje bijaše u starini otočić i na njemu grad Cissa, koji je koncem VIII. vijeka progutalo more, te se još opažaju zidine starih zgrada na njemu u dubini od 28 m pod morem. Dalje je otočić S. Giovanni in pelago, gdje se na njegovoj najvišoj točki od g. 1853. nalazi svjetionik, visok 22 m. Odavde uz rt Barbarigu nije daleko do Fazanskoga kanala, koji je na početku širok 4 km, a dalje sve uži. Od morske strane je ovaj kanal zatvoren Brionskim otocima, koji se u duljini od 7 km protežu sve do pulske luke, jedne od najprostranijih i najsigurnijih u Jadranskom moru. Između rta Cristo s jedne i Compare s druge strane ulazi se u vanjsku luku a prošavši tijesnom mimo otočića sv. Katarine i sv. Andrije nađemo se u unutrašnjoj, skoro ovalnoj, posve prirodnoj luci — u čemu je ona različita od tršćanske i riječke. To je ratna luka austrijske mornarice. Na skrajnjem jugu Istre, na vrhu istarskoga trokuta jest dugi i tanki poluotok Premantura, u latinskoj formi Promontorium, što znači Vorgebirge ili hrvatski predbrežje. Odovde 2 km dalje jest školj Porer, na komu je od god. 1846. premanturski svjetionik, visok 34 m.

Istačna obala ide smjerom prema SSI sve do riječkoga zaliva, dakle je posve nezavisna od bražđenja slojeva, koji idu prema JI. Otoka nema, more je dublje nego na zapadu poluotoka (odmah uz obalu 45—51 m), nagnutost znatnija. I ovdje ima zatona, koji se nastavljaju dalje u kopnu kao suhe doline, ali naselja nema uz obalu. U Budavi, zgodnom pristaništu i sidrištu,

samo su tri kuće. Raški kanal je u Istri najljepši primjer potonule doline. 15 km dug, 1—2 km širok, proteže se skoro u ravnoj crti prema sjeveru, a sa strana su mu se nanizale kratke dolinice kao osječene grane na suhom panju. Najveća je među njima krapanjska. Na dnu kanala zasipava more mutna Raša. Odavde su neprestano i pravilno dubine sve veće prema izlazu u otvoreno more, gdje je 46 m dubine.

Kod Crne punte počinje posve strmenita i slabo razvedena obala kvarnerska, do Plomina u ravnom pravcu, sa longitudinalnim zatonima rabačkim i plominskim (3 km dug), a pod Sisolom postaje još strmija, tako da se sela nalaze visoko gore kao ptičja gnijezda, na pr. Berseč u visini od 157 m. Sjevernije od Mošćeničke Drage gorski je pristranak Učke još viši, ali ipak manje strm i na mnogim mjestima pokrit zemljom crvenicom. Ovuda je živahno: od Lovrana niže se kuća do kuće, a uza svu slabu razvedenost obale i na moru opažaš ovdje ribarsku lađicu ili trgovački brod ili parobrod. Od Priluke, potonuloga velikoga dolca, obala je dalje sve do Novoga u Hrvatskoj opet longitudinalna, a na maloj delti Rečine leži »ugarski« trgovački grad Rijeka.

3. Sekularno poniranje.

Da se obalnica Istre pomakne na pr. samo za 2 km dalje premo moru od današnje, nestalo bi skoro na zapadu mora, Istra bi postala mnogo prostranija, a da se morska razina digne (recimo za 50 m) izgubila bi Istra mnogo od svoje površine. Na pojas, što ga opisuje obalnica i krivulja na kopnu svuda od nje 5 km udaljena, dolaze u Istri sa kvarnerskim otocima 45% cjelokupne površine. I ako se takve promjene ne događaju pred našim očima, naglo, nastaju one ipak polagano, sekularno.

Potonule doline (Lim, Raša i dr.), dâci pod morem (Priluka kod Voloskoga, pulska i dr. luke), izvori pod morem (na pr. kod Mošćenica i uopće svuda uz obalu), riječne i obalne naslage i nanosi pod morem jasno pokazuju, da se je negda morska razina digla i umanjila površinu istarskoga kopna. Ali nam sada valja naći dokaze, da ista pojava u istom smjeru i u historijskoj sadašnjosti neprestrano traje. U tom pogledu je do sada mnogo točnije ispitana zapadna nego istočna obala Istre. To je pozitivno poniranje kopna počelo odmah iza diluvija (ledenoga doba) te se — neprekinuto ili u intervalima — nastavilo do danas, i to svuda na cijeloj našoj obali. Od rimskoga vremena je doduše ta promjena neznatna. Kod Savudrije su temelji neke starinske razrušene kuće za plime pod morskom razinom, u Umagu pokriva more temelje neke kuće, a kod rta sv. Lovreča je tlo od mozaika baš u razini morskoj. Nije moguće, da su ljudi spomenute zgrade gradili na samoj morskoj razini. Grad Cissa, koji je potonuo g. 679. poslije I., spomenut je već prije, a nije bajka, da se tamo pod morem vide ulice i zidine, jer je sve to

pod prisegom na zapisnik izjavio ronilac ratne mornarice. Pa napokon i pripovijedanje našega naroda valja u ovom pitanju uzeti u obzir, koji na mnogim mjestima pripovijeda, kako se za tišine čuje pod morem mahito pjevanje i plesanje ljudi, koje je Bog kaznio radi luda života. Isporedi pjesmu Huga Badalića »Braća — nebraća«, koju je sastavio po pučkom pripovijedanju o postanku košljunske drage kod Punta na otoku Krku. A to i jest doista veliki dolac, u koji je more provalilo i stvorilo tako od dôca morsku dragu.

Za poniranje kopna ima izrazitijih dokaza u okolini Pule. Tamo ima u luci i kod Fazane rimskih građevnih spomenika blizu ili pod morskom razinom. Po tim i nekim važnijim znacima na Brionskim otocima sude, da se je od rimskoga doba more diglo za 1'5 *m* ili 5 nogu. Gatovi (moli), mozaici, temelji zgrada i cisterne pod morem na Brionima, kod Medulina i uopće na zapadnoj obali jasno govore u prilog spomenutoj tvrdnji. Manje važnosti su dokazi o negdašnjoj i sadašnjoj veličini (površini) otoka, jer je stara topografija bila netočna a danas je slabo poznato. I pločnici u mnogim gradovima, položeni jedni nad drugim, potvrđuju isto. U Puli je najniži pločnik 4'85 *m* pod današnjom morskom razinom. U glasovitoj starinskoj stolnoj crkvi u Poreču tri su poda (Boden) jedan nad drugim. U Trstu se općenito tvrdi, da je prije donji ravni dio grada rjeđe bivao morem pokrit nego danas, a na Rijeci tvrde, da je Riječina postala dublja, što valjda znači, da se je i kod Trsta i kod Rijeke more pridiglo. U Dalmaciji ima još jasnijih dokaza. U Vranjici kod Spljeta našao je Fr. Bulić rimski sarkofag (grobnicu) pod morem. Kad ga je geograf Penck dobro pretražio i našao, da je na prvotnom mjestu te da nije bio bačen u more, već da je na istoj osnovici, na kojoj je u početku počivao, ustvrdio je, da je sarkofag nedvojbeno došao pod morsku razinu uslijed spuštanja cijele zemlje, jer Rimljani sigurno nijesu zakapali svoje mrtvace u more. Dubina, u kojoj je sarkofag nađen, iznaša 3 metra, a potječe iz 3. vijeka poslije Isusa, te se prema tomu kopno spustilo pod more u ovo 1600 godina za 3 metra. Na jednaki su zaključak došli, kad su u Zadru našli rimsku zgradu ispod morske razine, a danas se kod poluotoka Pelješca još vide u moru kuće i dvori, koji su poniranjem kopna propali pod vodu.

Nastavit će se.

Povijest školstva u austrijskom Primorju.

ANTUN vitez KLODIČ-SABLADOSKI.

Dio prvi: Gorica i Gradiška.

Nije lako naći zemlju, koja bi na malenoj površini od ciglih 7974 *km*² imala tako različite krajolike i tako velike i raznovrsne etnografske odnošaje kao austrijsko Primorje.

Na sjeveru dižu se brda, koja ga luče od Mletačke i Koruške, do visine od 2935 *m* i spuštaju se polako sve do furlanske nizine; jedva opazljivo snižujući se sili ova nizina na svojem južnom rubu more, da otočnim naslagama čini lagune. Sredinu zemlje zauzimlju brežuljasti isponi, koji dopiru prema jugo-istoku u Učki do visine od 1396 *m* i od nje se spuštaju valovito i postepeno prema zapadu do Jadranskoga mora.

Vodama obilate plodne doline i šumoviti krajevi na sjeveru zemlje, Kras sa svojim dolinama u sredini, suhe uske doline i more na jugu i zapadu vrlo se razlikuju klimom, proizvodima, a time i životnim uvjetima stanovnika.

Stanovnici pripadaju slavenskom, romanskom i germanskom plemenskome skupu. Dônji dio Goričke rāvni, gotovo čitavi primorski rub i nekoje gradove u unutarnjosti Istre imaju Talijani, par sela prema Učki zaposjednuše Rumunji, u ostalim djelovima zemlje nastavaju Slaveni, samo u malenim skupovima žive Nijemci u gradu Gorici, Trstu i Puli.

Kaošto su različiti prijedjeli i pučanstvo, tako nam se prikazuje različit i napredak u školstvu u različitim dijelovima političke upravne oblasti, kojoj je ime »Austrijsko Primorje«, naime u Gorici-Gradiški, u Trstu s njegovim teritorijem i u Istri.

Geografski položaj i raznolikost površinskih oblika bijahu uvjetom posebnom historičko-političkom razvitku spomenutih krajeva, pak su se u njima uslijed državnih ustavnih uredbi na školskom polju razvili i posebni upravni organizmi.

U razvoju školstva u Primorju možemo razlikovati dva doba: ono, kada su školstvom upravljala školska povjerenstva, pokrajinski školski direktori, a zatim politička zemaljska vlast u Trstu sa crkvenom nadvlašću i školskim nadzornicima, i ono doba, kada su od zemaljske vlasti u Trstu i od crkvenih školskih oblasti preuzela upravu i nadzor školstva pokrajinska, kotarska i mjesna školska vijeća.

Prvo doba može se nazvati dobom »Općega školskoga reda« (Allgemeine Schulordnung, 6. prosinca 1774.) i »Političke školske uredbe« (Politische Schulverfassung, 11. kolovoza 1805.); drugo doba je doba daljnoga razvoja pučkog školstva i obrazovanja učitelja na osnovu državnoga temeljnoga zakona od 25. svibnja 1868. o odnošaju škole i crkve i na temelju državnoga školskoga zakona od 14. svibnja 1869.

Radi lakšega pregleda gradiva, koje ćemo prikazati, možemo prvo doba razdijeliti na tri dijela.

Prvi dio obuhvaća razdoblje prije nego su Francezi osvojili oblasti, o kojima je u ovom djelu govor, i vrijeme od ponovnog njihovog pridruženja k Austriji iza oslobođenja od franceske vlasti do god. 1828.

Drugi dio dopire (od 1828.) do 1848., treći pako (od 1848.) do 1868.

Školske odnošaje prvoga dijela prvoga doba razjašnjaju nam samo pojedine vijesti poimence o učiteljskim školama, jer službene školske statistike iz ovoga razdoblja nema.

Drugo razdoblje prvog doba karakterizuje nam službeno školska statistika, koja se tada počela voditi, koja nam je sačuvala podatke o broju škola i polaznika i koja je — otkriv potrebe pučkog školstva — pobudila oblasti na rad po promišljenoj osnovi.

Treće razdoblje (od 1848.—1868.) možemo nazvati dobom »Sturma i Dranga«. Ovo razdoblje podalo je novo lice obrazovanju učitelja.

Prvo doba.

Evo što znademo o školskim odnošajima, a osobito o obrazovanju učitelja prvoga doba:

Po političkoj školskoj uredbi (Politische Schulverfassung), koja je dne 11. kolovoza 1805. stupila na snagu, dostajao je za obrazovanje učiteljskih kandidata za trivijalne škole tromjesečni tečaj, za učiteljske kandidate glavnih školâ šestmesečni tečaj na normalnoj školi (»uzorna glavna škola«).

Za trivijalne škole osposobljeni kandidat dobio je od školskog kotarskoga nadglednika svjedodžbu za podučitelja. Nakon jednogodišnjeg službovanja i nakon navršene 20. godine života preuđesena mu bijaše ova svjedodžba u učiteljsku svjedodžbu, ako je dozvolom školskog kotarskog nadglednika učinio ispit pred konsistorijem. Nastavni jezik na preparandijama bio je njemački. U bitnosti opstojale ova odredba glede izobrazbe učitelja sve do godine 1848.

S ovako nedostatnom izobrazbom učitelja, pa i s razloga što nije bilo dobro raščlanjene nastavne osnove za pučke škole, a školske knjige nijesu bile metodički uređene niti su sadržavale postepeno poredanoga gradiva za čitanje, radi čega ih školska mladež nije razumjela — zato se razvije u Primorju kao i u drugim zemljama carevine »teški školski i nastavni mehanizam«, koji je štetno utjecao na ono malo pučkih škola.

Na početku gorespomenutoga drugoga razdoblja, t. j. godine 1828., opstojalo je u Primorju: 11 glavnih škola, 78 trivijalnih i 16 djevojačkih, ukupno 105 škola.

U slijedećem deceniju (od 1828.—1838.) je školstvo posve neznatno napredovalo; godine 1838. bijaše glavnih škola 13, trivijalnih 76, djevojačkih 20, ukupno 109.

Naprotiv poskoči znatno broj škola u deceniju od 1838.—1848.: glavnih bijaše 13, trivijalnih 185, djevojačkih 44, ukupno 242.

Razmjerno poraste i broj učiteljskih osoba i školske djece. Bilo je naime: god. 1828. učitelja i učiteljica 215, god. 1838. 226, a godine 1847. bijaše ih 407. Školske djece bijaše:

Godina	dječaka	djevojčica	ukupno
1828.	6984	2351	9335
1838.	7206	2711	9917
1847.	14066	7537	21603

Pošto za shodnu izobrazbu djece osobito na selu nisu dostajale propisane školske godine, ustrojene budu za odrasliju mladež opetovnice i škole za daljnu naobrazbu; u njima se imalo gradivo za svagdašnje škole ponavljati, učvrštivati, popunjavati, raširivati i uporabljati na potrebe praktičnog života.

Takvih opetovnica bijaše u Primorju god. 1828. sedamdeset i jedna, god. 1838. osamdeset i četiri, god. 1847. sto trideset i pet, a broj đaka bijaše:

Godina	dječaci	djevojke	ukupno
1828.	1983	772	2755
1838.	2377	939	3316
1847.	3323	1654	4977

Iz navedenih brojeva vidi se, kako su se polagano dizale nove škole, polagano množao se broj školske djece i polagano se prosvjeta širila.

S godinom 1848., kada nastupi na prijesto Njegovo Veličanstvo car Frân Josip I. (2. XII. 1848.), počimlje treće razdoblje prvoga doba austrijskoga pučkog školstva; to razdoblje smatra se kao prelaz k novoj periodi: državnih školskih zakona. Temelj svih daljnjih nastavnih reformi jest odnosni nacrt Ernesta baruna Feuchtersleben-a (»Die Grundzüge des öffentlichen Unterrichtswesens in Österreich«), koji bijaše dodijeljen iza odstupa prvoga ministra nastave (baruna Sommaruga 9. VII. 1848.) kao državni podtajnik barunu Dobblhofu, ministru nutarnjih posala i privremenome upravitelju ministarstva nastave.

U ovom nacrtu veli se:

»U sistemu javne nastave jesu prvo i najznamenitije udo pučke škole; u njima će se učiti onoliko znanja i umijenja, koja u buduće ne smiju nedostajati nijednome državnom građaninu. Kad ima čitavi puk pravo sudjelovati kod zakonodavstva, ne valja se plašiti nikakvih napora ni žrtava, da se svi obučavaju, jer se onoga prava ne može pomisliti bez obuke.

Pomnoženje škola i njihova dosadašnjeg gradiva, viša naobrazba učitelja i njihov povoljniji vanjski položaj, napokon takva uprava pučkog školstva, koja sve interese jednakom gorljivošću i temeljitom razboritošću unapređuje: to je sve vrlo potrebno«.

Glavne misli za organizaciju školstva bijahu ove:

1. Uzdržavanje pučkih škola je općinska stvar; dosadašnji uzdržavatelji škole izručit će svoje prinose, u koliko ne budu od toga oslobođeni, općinskoj blagajni; podupiratelji bit će zemlja i država.

2. U seoskim školama ne će se plaćati školarina.

3. U nastavne predmete uvrstit će se prirodnoznanstvo, nauka o čovjeku, a osobito domoslovlje; uz pjevanje gajit će se i tjelesne vježbe.

4. Svakoj trivijalnoj školi dodat će se treći razred i potrebiti broj učitelja; dušobrižnici mogu uz nauku vjere poučavati i druge predmete.

5. Poučavat će se jedino materinskim jezikom.

6. U svakom glavnom gradu pokrajine osnovat će se dvo- do trogodišnji tečaj za obrazovanje učitelja; taj se tečaj ima po malo razviti u učiteljski seminar.

7. Najmanje dvaput godimice sakupit će se učitelji(-ce) gradskog kotara, grada ili školskog okružja u konferencije, na koje će doći i dušobrižnici.

8. U svakoj zemlji izlazi jeftina školska novina; svaka škola treba da ima malu knjižnicu i druge zbirke učila.

9. Učitelji(-ce) primat će stalne plaće; minimum odredit će odnosni zemaljski sabor tako, da učitelj uzmogne sve svoje sile posvetiti školi i crkvenom pjevanju.

10. Općina daje iznos za mirovine, ali i učitelj je obavezan, da se učlani kod kojega mirovinskog zavoda.

Na mjesto Feuchterslebenovo stupi 19. studenoga 1848. Aleksandar barun Helfert, a od 18. srpnja 1849. upravljaše ministarstvom za bogoštovje i nastavu grof Lav Thun sve do 20. listopada 1860., kad je carskim patentom ovo ministarstvo raspušteno bilo.

Niz općih uredbi pospješivaše u ovo vrijeme organizaciju pučke škole. Najglavnije jesu ove, kojima se:

1. propisale stalne norme za uskolavanje;

2. postavila načela za utemeljenje pučkih škola, ekskurendo škola i ekspozitura;

3. u načelu odstranilo poludnevnu obuku;

4. osjegurala beriva učiteljskog osoblja, a osobito popravilo odnošaje pomoćnika i normalne propise o školskim fasijama;

5. uredilo glede ustupa i istupa učenika;

6. odredilo glede školarine i načina, kako da se pobira;

7. odredilo glede ispitivanja privatista;

8. naredilo način prisilnog polaska škola i pravo polaska.

Brižljivo se nastojalo, da se podignu pojedine vrsti školâ; tako se raširilo trivijalne škole ne tri razreda, utemeljilo se župne glavne škole, a njihovu nutarnju organizaciju uredilo se normalnim propisom od 23. veljače 1852.,

a naredbom od 23. ožujka 1855. dekretovano bude njihovo raširenije na četiri razreda. Bitnost normalnih škola određena bi točnije, pogodovalo se razvoju djevojačkih škola, a za građanske izdane su stalne osnove 13. kolovoza 1851.

Za osnivanje privatnih škola izdani su propisi ministarskom naredbom od 2. listopada 1858.

Što se napose tiče pučkog školstva u Primorju, odredi namjesništvo kao zemaljska školska oblast, da sva djeca od početka 13. godine života do navršene 15. godine imaju polaziti opetovnice, izda odredbu glede utemeljenja tih škola, odredi, kako imaju učitelji sudjelovati kod obuke na tim školama i kakovu će im se nagradu za to dati; izda na temelju ministarskih naredbi od 23. ožujka 1854. broj 3472 i 13. travnja 1854. potrebite upute za poučavanje gospodarstva u školama na selu. Nastavit će se.

Zvonimirov napis*).

I.

U crkvi sv. Lucije u seocu Jurandvoru nedaleko Baške na otoku Krku nalazi se najstariji hrvatsko-glagolski napis, koji donášamo ovdje latinicom:

† [č. r.] (v' i m e o) [t̄] c(a) i s n̄ (a i s t̄) g o d u (h) a a z '
 o p a t' d r' ž i h a p i s a h' s e o l e d i (n) è j u ž e
 d a z ['] v ['] n i m [i] r' k r a [l] ' h r' v a t' s k' (v')
 d n i s v o e e v' s v e t u j u [l] u c i j u i s v (e) d o k [']
 m i ž u p a n' d e s i [l] a k r' (b) [a] v è [ž u] (p a n) [v] (') [l] u
 c è p r b' n e b g a (s) ' p o s l (a) v i (t o s) [l] (è a) v a v o
 t o c è d a i ž e t o p o r e č e k l' n i i b o i b (n) a (b) g a i ģ e
 v a g l i s t i i s t a j a l u c i j a a m n' d a i ž e s d è ž i v e
 t' m o l i z a n e b o g a a z' o p a [t̄] ' d b i v i t' z'
 d a a' c r è k' v' s i j u [i] s v o e j u b r [a] t i j u s' d e v
 e t i j ū v' d n i k' n e z a k o s' m' t a o b l a d
 a j u š č a g o v' s u k' r a i n u i b è š e v' t i d n i m
 i k u l a v' o t o [č] ' c (i s' s) v e t u j u l u c i j u v' e d i n [o]

*) Ovu nam je crticu ustupio pisac iz svoje Povijesti Istre i kvarnerskih otoka, koja se nalazi u radnji. Opaska Uredništva.

Najprije treba znati, da je napis (osobito na desnoj strani) znatno oštećen, te se teško čita. Pismena ovako [] zagrađena još se dađu koliko toliko poznati, dočim ovako () zatvorenih slova nije moguće nikako pročitati.

Napis smo nazvali Zvonimirovim po glavnoj osobi, koja se u njem spominje. Po piscima mogao bi se zvati »Držihov i Dobrivitov«, a po mjestu »svetolucijski« ili »jurandvorski«.

Taj je napis prvi navijestio učenom svijetu godine 1853. Šafařík; ali ga nije razumio. Kasnije su ga proučavali Rački, Kukuljević i Mesić. Opširnije je o njem progovorio istom Crnčić (u »Književniku« g. 1865.). Na osnovu te radnje proučavao ga dalje Rački imajuć pri ruci fotografiju napisne ploče i njezin snimak od sadre, što mu ga bijaše učinio Rendić. Svoje nalaske objavio je Rački g. 1875. u »Starinama« (knjiga VII.)*), a par godina kasnije također u knjizi »Documenta«. Zatim je Crnčić (»Starine« XX. 1888.) ustanovio čitavi napis, kako ga gori latinicom donjesmo.

Ploča toga glasovitoga i znamenitoga napisa duga je skoro 2 m, a široka skoro $\frac{3}{4}$ m, te sadrži 13 redaka pisma. Slova su oko 4 cm visoka, te se nižu neprekidno u jednakim razmacima kao u svim najstarijim spomenicima. Razgodaka nema, a ni početnih velikih pismena, jer ih u glagolici uopće nije. Ploča je više vijekova ležala na tlu, te je pismo čestimice izlizano i izglođano; a neka slova reć bi da su kasnije popravljana. Opaža se nadalje, da je ploča bila i vatri izložena.

Slova su pretežno obla; po tom ovaj spomenik čini prijelaz iz stare, oble (ili bugarske) glagolice u uglastu (ili hrvatsku). A to je već po sebi dokaz davne starine. Istu potvrđuju i neka posebna slova, kojih se dosad još nije nigdje našlo. Znak je drevne starine i velika poraba poluglasa. U gornjem prijepisu označeni su poluglasi izlučnim zarezom ili apostrofom, dočim je u izvorniku na dotičnim mjestima svagdje uklesano slovo »jer«, koje se u ono doba izgovaralo po svoj prilici kao kratko **u** ili **o** ili **e**. Starinu napisa dokazuje napokon i opazljiva primjesa crkvenoga jezika. Vrijedno je još napomenuti, da je Crnčić među glagolskim slovima našao i tri latinska (I, N, T).

II.

Kako obično glagolski spomenici, tako ima i ovaj kratica. Te se uvijek označuju crticom povučenom ozgor pokraćenih mjesta. U našem napisu ima i nekoliko suvišnih kratica. Ostavimo sve, kako je u izvorniku.

Ako kratice dopunimo, nejasna i nečitljiva mjesta ispunimo, riječi rastavimo i metnemo razgotke, onda nam se ukaže slijedeći dosta razumljiv napis:

*) U ovoj knjizi možeš pogledati fotografski snetak cijeloga napisa.

† č. r. V' ime Otca i Sina i svetago Duha. Az' opat' Dr' žiha pisah' se o ledinê, juže da Z' v' nimir', kral' hr' vat' sk', v' dni svoee v' svetuju Luciju. I svedok' mi župan' Desila Kr' bavã, župan' v' Lucê Prb' nebga. S' posla Vitosl(ê)ava v' otocê, da iže to poreče, kl'ni i bog i blažena bogorodica i ěvangelisti i svetaja Lucija, amen'. Da iže sdê živet', moli za ne Boga. Az' opat' Dbivit' z' daa' crêk' v' siju [i] svoeju bratiju s' devetiju v' dni k' neza Kos' m' ta obladajušćago v' su k' rainu. I bêše v' ti dni Mikula v' Otoč' ci s' svetuju Luciju v' edino.

Napomenut nam je, da se je slovo »jet« (ê) izgovaralo po svoj prilici kao **i** ili **e** ili **je**, no kadšto ga treba čitati **ja**. Riječ Vitoslêava može se čitati Vitosljava. Zagrađeni [i] u desetom retku je sigurno pogrješka pisca ili klesara.

Glagolica nema brojaka, nego brojeve označuje slovima, iza kojih se postavlja tačka. Na početku napisa je slovo č., kojê znači 1000 i **r.**, koje znači 100. Dakle je datum napisa **1100**. Tako ga je ustanovio Rački, a Crnčić mu je to potvrdio. Pred riječju »evangelisti« je slovo **g**, koje znači 4.

Pošto je Rački riječi »i sv(e)dok'« bio čitao »is'šed'«, držalo se dugo vremena, da je Zvonimir zbilja »izišao« na otok Krk. No po gornjem čitanju napisa, kako ga je ustanovio Crnčić, Zvonimir **nije** bio na otoku.

III.

Buduć Zvonimirov napis sadrži starih oblika i takovih starih riječi, koje sada sasma drukčije glase, prenosimo ga evo i u današnji govor. Pri tom ispravljamo imena Prb'nebga i Dbivit u Pribinega i Dobrivit, kako to učiniše stručnjaci. Ujedno rastavljamo čitavi napis u dva dijela, od kojih bi mogao svaki i zasebno stati.

* * *

I. † 1100. U ime Oca i Sina i svetoga Duha¹⁾. Ja opat Držiha pisah ovo o ledini, koju dade Zvonimir, kralj hrvatski, u dneve svoje svetoj Luciji.²⁾ I svjedoci mi³⁾ župan krbavski⁴⁾ Desila, župan u Luci⁵⁾ Pribinega. Ovaj posla Vitoslava na otok, da tko to⁶⁾ poreče, prokune ga Bog i blažena bogorodica i 4 evanđelista i sveta Lucija, amen. Da tko ovdje⁷⁾ žive, moli za njih⁸⁾ Boga.

II. Ja opat Dobrivit sazidah crkvu ovu sa devetero moje braće⁹⁾ u dneve kneza Kosma, koji je vladao (ili zavladao) svom krajinom. I bijaše u te dane¹⁰⁾ (sveti) Mikula u Otočcu sa svetom Lucijom sjedinjen.¹¹⁾

* * *

Očito je iz samoga sadržaja, da je svetolucijski samostan bio sagrađen prije nego crkva. Držiha je bio opatom prije Dobrivita, te je uklesao ili dao uklesati I. dio napisa. Dobrivit (Dobrevit ili Dobrovit) je opatovao kasnije; on je sagradio sa svojim drugovima crkvu i dao urezati II. dio napisa.

IV.

Par godina iza smrti Zvonimirove osta Hrvatska bez zakonita vladara. Bani i župani stadoše se otimati za kraljevsku krunu, te nastu u čitavoj državi pravo bezvlađe. Nije dakle čudo, što se tada našao netko, koji je počeo poricati samostanu sv. Lucije Zvonimirovu nadarbinu. Ali lučki župan Pribinega poslata tada na otok nekoga Vitoslava, da štiti samostance proti otimaču. Očito je, da je Pribinega imao i pravo zaštite, dotično, da je otok Krk spadao u lučku župu. To je još jasnije rečeno glede njegova nasljednika kneza Kosma, koji je u onom bezvlađu u hrvatskoj kraljevini lako mogao »obladati« svu krajinu. Lučki knez Kosma vladao je nesamo Krkom, nego i svom krajinom, to jest u svim bližnjim župama.

Zanimivo je, što se Kosma spominje kao vladatelj krajine, a ne spominje se na tom dijelu ploče kralja hrvatskoga. To je sasmatu u skladu sa poviješću onoga doba, jer je Hrvatska tada bila bez kralja. A to je jedan dokaz više, da je datum napisa (naime godina 1100) sasmatu vjerodostojan.

¹⁾ Danas se obično kaže »i Duha svetoga«, ali to nije hrvatski; to je po latinskom.

²⁾ »U svetu Luciju« pisalo se u ono doba mjesto »u vlast svete Lucije«, dakle svetoj Luciji.

³⁾ I svjedoci (jesu ili bijahu) mi, to jest meni opatu Držihi, koji to pišem.

⁴⁾ Župan Krbave ili krbavski. Godine 1078. spominje se u Krbavi župam Desimir. Jamačno je to ista osoba sa gornjim Desilom.

⁵⁾ Župa Luka prostirala se na obim obroncima Velebita. Svjedoci Zvonimirove darovnice bili su dakle župani dvaju Krku susjednih župa.

⁶⁾ Naime tu darovnicu.

⁷⁾ To jest u ovom samostanu sv. Lucije.

⁸⁾ Valjda za Zvonimira, svjedoke i Vitoslava.

⁹⁾ Samostanaca — fratara.

¹⁰⁾ U to vrijeme. Isto značenje imaju dnevi i u ostalim gornjim slučajima.

¹¹⁾ Benediktinski samostan i crkva sv. Mikule je u Otočcu zaista opstojala, te je spadala pod Krčku biskupiju, pošto senjske tada još nije bilo.

Po tom je Zvonimirov napis neosporivo **najstariji** hrvatsko-glagolski spomenik.*) Ona hladna svetolucijska ploča, taj prvi i temeljni kamen u oltaru hrvatske pismenosti, dostojan je, da ga svaki Hrvat u duhu obdari poljupcima i da u srcu oćuti duboku zahvalnost prema onim neutrudivim našim ućenjacima, koji su skinuli zastor tajanstvenosti sa jednoga toli znamenitoga napisa, što ga je u početku i sam umni Šafařik smatrao nerješivom zagonetkom.

Ante Đukić.

Moje suze.

Još me, brate, prosto pitaš,
Što su ove suze dvije...?
— Ah da znadeš, brate dragi,
Iza suza što se krije...!

U izbici moje duše
Crna žalost opet vlada...
Opet leži povrh odra
Jedna moja slatka nada...

Od žalosti ruke lomim...
S plaća mi je vjeda modra...
Ove suze, što se kr'jese,
To su sv'jeće ispred odra...

Crvenko Bijeloplavić.

Iz statistike o pućkoj školi.

Na temelju podataka pojedinih kotarskih školskih vijeća sastavljaju sve zemaljske školske vlasti u Austriji izvještaje i šalju ih nastavnom ministarstvu u Beć, koje cijelo gradivo preda središnjoj statistićkoj komisiji, da ga obradi i publicira. Taj bi se posao morao obavljati svakih 5 godina, ali se doista izvađao samo slijeđećih godina: 1871., 1880., 1890., 1895., 1900. i 1905., dakle isprva svakoga decenija a kasnije svakoga kvinkvenija. Statistićka komisija publicirala je svaki put svoj elaborat, a tako je za šk. g. 1904./05. štampana 1908. cijela knjiga, koja mi je tek sada došla u ruke. Iz nje iznosim evo što god o školi i školstvu u Austriji uopće a u Istri napose isporođujući sve podatke o našoj zemlji sa onima o Dalmaciji.

Šk. g. 1904./05. bijaše u Austriji 20.461 javna i 10.41 privatna pućka škola (od posljednjih 729 sa pravom javnosti), dakle ukupno 21.502. Osim Tirola i Voralberga svuda je od 1871. broj pućkih škola neprestano rastao, a kako u Istri i Dalmaciji, pokazat će ovaj pregled:

*) A vrijedno je znati, da ni braća Srbi nemaju starijega.

		javne	privatne		ukupno
			sa prava javnosti	bez	
Istra	1871	145	2	4	151
	1880	173	4	7	184
	1890	168	5	6	179
	1895	155	5	9	169
	1900	198	7	12	217
	1905	216	18	13	247
Dalmacija	1871	217	5	19	241
	1880	284	9	15	308
	1890	302	9	10	321
	1895	323	9	10	342
	1900	416	11	13	440
	1905	416	11	16	443

U Istri je dakle broj od 1880. do 1895. padao, a od onda utješljivo raste, dok je u Dalmaciji baš u posljednjem kvinkveniju porast zapeo, a to sigurno zbog lijepog napredovanja u kvinkveniju pred tim. Zanimivo je, što u našim zemljama ima privatnih škola (Družbinih i Leginih) sve više, dok ih je inače u Austriji sve manje, pače ih kod nas uvijek sve više ima bez prava javnosti, a u Austriji broj takovih sve od g. 1871. neprestano pada. To nije pravo!

Za posljednjih 55 godina množile su se škole ovako :

	1850.	1860.	1871.	1880.	1890.	1900.	1905.
u Istri	102	126	151	184	179	217	247
u Dalmaciji	156	194	241	308	321	440	443

t. j. u apsolutnim brojevima i % :

	1850—1871	1871—1890	1890—1900	1900—1905
u Istri	+49 aps. +48.0%	+28 +18.5	+38 +21.2	+30 +13.8
u Dalmaciji	+85 aps. +54.5%	+80 +33.2	+119 +37.1	+3 +6.8
a u Austriji	+1.985aps. +15.5%	+3.829 +25.9	+1.844 +9.9	+1.06 +5.2

Dakle broj škola uvijek i svuda numerično i u % (+ (= raste) u posljednjem kvinkveniju najviše raste u Istri (13.8%), Bukovini (12.1%), Galiciji (10.5%), pa u Trstu (10.2%) i Dalmaciji (6.8%), što je i pravo, jer su to u školstvu najzanemarenije zemlje, sa najviše analfabeta. U Dalmaciji je +6.8% u posljednjem kvinkveniju razumljivo prema +37.1% u predašnjem deceniju.

Ali je važnije znati, kako su se množile škole na stanovitoj površini odnosno prema stanovitom broju pučanstva :

	na svakih 100 km ² bijaše škola							
	1850.	1860.	1871.	1880.	1890.	1895.	1900.	1905.
u Istri	3.3*)	4.0*)	3.1	3.7	3.6	3.4	4.4	4.9
u Dalmaciji	1.2	1.5	1.9	2.4	2.5	2.7	3.4	3.5
popriječno u Austriji	4.3	4.7	4.9	5.5	6.2	6.4	6.8	7.2
	na svako 10.000 žitelja bijaše škola							
	1850.	1860.	1871.	1880.	1890.	1895.	1900.	1905.
u Istri	4.8*)	6.0*)	5.6	6.3	5.7	5.1	6.3	6.9
u Dalmaciji	3.7	4.6	5.3	6.5	6.1	6.5	7.4	7.2
popriječno u Austriji	7.4	7.5	7.1	7.4	7.8	7.7	7.8	7.9

*) Pozor! Nema podataka za samu Istru, ovo su brojevi za cijelo Primorje.

Na 100 km^2 je u Austriji posljednjih 15 godina točno jedna škola više, a tako i u Istri u pretprošlom kvinkveniju, dok je u Dalmaciji tog istog kvinkvenija bio napredak još veći (od 2·7% na 3·4%).

No površina pojedinih zemalja i cijele carevine nije se mijenjala u ovo 55 godina, kao što se mijenjao t. j. množao broj pučanstva. Pregled numeričnoga snošaja škole prema pučanstvu tumači nam dakle napredak bolje. Kad bi prirast pučkih škola u spomenutim periodama sa prirastom pučanstva samo jednako napredovao, ne bi mogli govoriti o napretku školstva, nego o zastoju. A taj se zastoj doista javlja: u Austriji (1871., 1880. prema 1860., 1895.), u Istri (1890., osobito 1895., pak 1900. prema 1880.), u Dalmaciji (1890., 1895. prema 1880., 1905.), što znači, da je broj škola nejednako t. j. relativno slabo napredovao sa brojem pučanstva.

Kušajmo ovako:

	1905.	jedna škola dolazi na km^2	žitelja
u Istri		20·1	1.459·8
u Dalmaciji		29·0	1.382·7
popriječno u Austriji		14·0	1.266·9

Zlo, zlo je još i u Istri i u Dalmaciji, još gore jedino u Solnogradskoj, koja je gorovita i rijetko naseljena zemlja, i u Bukovini, koja je po narodnosti veoma šarena.

Koliko pučkih škola a koliko površine odnosno žiteljstva (sve u %) otpada na pojedine zemlje u Austriji?

	pučkih škola		površine	žiteljstva
	1871.	1905.	1871.=1905.*)	1900.**)
Donja Austrija	8·58	9·01	6·61	11·5
Gornja >	3·43	2·69	3·99	3·2
Solnogradska	1·05	0·91	2·38	0·7
Tirol	11·67	6·38	8·89	3·2
Voralberg	1·38	0·92	0·87	0·5
Štajersha	4·67	4·42	7·48	5·2
Koruška	2·15	1·85	3·44	1·5
Kranjska	1·59	1·87	3·32	2
Gorica i Gradiška	1·18	1·08	0·97	0·9
Trst s okolicom	0·48	0·30	0·03	0·6
Češka	28·40	28·16	17·32	24
Moravska	12·64	12·72	7·41	9·4
Šleska	2·93	2·92	1·72	2·5
Galicija	16·07	21·62	26·16	28·4
Bukovina	1·13	1·94	3·48	2·8
Istra	1·05	1·15	1·65	1·3
Dalmacija	1·63	2·06	4·28	2·03

U posljednjih 35 godina se je postotak škola Donje Austrije, Kranjske, Istre, Moravske, Bukovine, Dalmacije i osobito Galicije (1905.: 21·62% a 1871.: 16·07%!) povećao, a postotak ostalih 10 zemalja umanjio, naročito Tirola (1905.: 6·38% a 1871.: 11·67%).

*) Od 1871. do 1905. nijesu se mijenjale granice carevine ni pojedinih zemalja, a da je površina ostala ista, označeno je znakom jednakosti.

***) God. 1871. nije bilo popisa pučanstva nego god. 1869., koji mi nije pri ruci.

Ali prema površini zemlje i pučanstva morao bi broj škola biti za nas ipak povoljniji nego jest.

Prema površini ima previše škola Donja Austrija, Češka, Moravska, Šleska, jer su veoma gusto naseljene, a prema pučanstvu ima ih previše Donja Austrija, Solnogradska, Tirol (zato mu i pada broj škola znatno), Voralberg, Koruška, Češka, Moravska, Šleska, Gorica i Gradiška, dok ih je i prema površini i prema pučanstvu premalo u ostalim zemljama, naročito u Galiciji i Bukovini, pa kod nas u Istri i Dalmaciji.

I ako pomalo, ipak napredujemo!

(Nastavit će se.)

Poziv

na godišnju glavnu skupštinu »Hrvatskog učiteljskog društva ‚Narodna Prosvjeta‘ za Istru u Pazinu«, koja će se održavati u Puli u »Narodnom Domu« u subotu dne 17. srpnja 1909. u tri sata po podne.

Dnevni red:

I.

1. Otvorenje skupštine.
2. Stogodišnjica Ljudevita Gaja, preporoditelja hrvatskog naroda. (Govori prof. M. Zgrablić.)
3. Zapisnik posljednje glavne skupštine.
4. Izvješće:
 - a) tajnika o društvenom radu i o društvenoj novini »Narodna Prosvjeta«.
 - b) blagajnika i revizora o financijalnom stanju društva.
5. Izbor novog odbora i revizora.
6. Izjednačenje plaća učiteljica i učitelja.
7. Možebitni prijedlozi. (Imaju se podastrijeti odboru osam dana prije skupštine; o neprijavljenim raspravljat će se, ako to zaključi glavna skupština.)

II.

Desetdnevni gimnastički tečaj u Medulinu kod Pule. Početak u ponedjeljak dne 19. srpnja 1909. Tečaj će održavati s učiteljicama i učiteljima od c. kr. Vlade određeni učitelj gimnastike na c. kr. učiteljskoj školi u Koprju, gosp. A. Šaup.

Tumačit će tereotično i praktički obzirom na pučku školu:

1. Redovne vježbe.
2. Vježbe s palicama.
3. Vježbe na spravama.
4. Gimnastičke igre.
5. Kratak pregled somatologije.
6. Kratak pregled povjesti gimnastike.
7. Prva pomoć kada tko nastrada.

C. kr. Vlada želi imati imena polaznika, i odbor treba da zna točno za nje radi hrane i spavanja u Medulinu, stoga se moli, da se prijave, koji još nisu. Pošto će radi nepredviđenih razloga tečaj trajati samo 10 dana, a gradivo je vrlo opsežno, uporabiti ćemo vrijeme u Medulinu samo za gimnastiku i plivanje; pučku zabavu i pučka predavanja odgodismo za drugu zgodu.

Želja za napretkom, ljubav za hrvatsku djecu, kojoj uzgajate i tijelo i dušu, zanos za stališku organizaciju neka Vas, učiteljice i učitelji, sve okupi u Puli i Medulinu!

Zdravo!

Odbor

»Hrvatskog učiteljskog društva 'Narodna Prosvjeta' za Istru u Pazinu«, dne
15. lipnja 1909.

Predsjednik:
Josip Bačić.

Tajnik:
Fran Barbalić.

Gimnastika na našim srednjim školama, ili: c. kr. učiteljska škola mora iz Kastva.

Ministarstvo za bogoštovje i nastavu naložilo je svim pokrajinskim školskim vijećima, neka se poskrbe, da se na učiteljskim školama uvede sistematična teoretička i praktična pouka u gimnastici (tjelovježbi), u gimnastičnim igrama, u metodi poučavanja tjelovježbe u pučkim školama, u povjesti gimnastike, u načinu, kako da se pruži prva pomoć, kad tko god nastrada.

Kad učiteljski kandidati navršše nauke na preparandiji, imaju biti dobro i svestrano upućeni u ovaj velevažni nastavni predmet, da uzmognu s ljubavlju i s uspjehom gajiti tjelesne vježbe u pučkoj školi i u puku.

I dosada je bila gimnastika obvezatan predmet na učiteljskim školama, ali žalibože jedan od najzadnjih predmeta. U novije vrijeme uvidjelo se bõme, da je to predmet od velike važnosti: uvidio je to narod, uvidjela narodna inteligencija, uvidjela napokon i visoka vlada i odredila shodna, a i doba je bilo, jer se društvu hoće zdravih ljudi, okretnih, bistrih, živih, junačkih. Šta će mu pospanci? U drugu ruku hoće narodi, da se vojnička služba snizi na dvije godine, a tome pravednome zahtjevu treba udovoljiti, ali je nužno da mladići prije izvježbaju tijelo, nego dođu u vojnike, da se tamo ne gubi mjesec dana, dok ih se uvježba u »desno kren!« i »lijevo kren!« i dok ih se nauči pošteno hoditi.

Vlada je uvidjela, da treba pučkoj školi i narodu učiteljâ izvježbana tijela i takovih, koji će znati poučavati druge u tjelovježbi. I naši Sokoli živo žele, da nam ljudi postanu pravi sokoli, ali sokolstvo ne uspijeva kod nas u Istri, narodu je kao takovome nepoznato, jer nemamo u narodu učitelja za to.

— Treba zainteresovati ljude za svestrano tjelesno vježbanje, a to će se učiniti time, da se u pučkoj školi počme.

Da se pako počme u pučkoj školi, treba početi na učiteljskim školama, treba prije svega buduće učitelje uputiti u stvar.

Mi se svi veselimo toj vladinoj odredbi: i učitelji (bar ne će trebati da troše za gimnastičke tečajeve!) i ostala inteligencija naša, kasnije će i djeca, a po djeci svi slojevi naroda.

Hoćemo da budemo i bit ćemo junaci kako negda djedovi nam stari.

Imamo, dragom Bogu hvala, c. kr. hrvatsku učiteljsku školu za Istru u drevnom Kastvu gradu. C. kr. pokrajinsko školsko Vijeće u Trstu morat će dakle po nalogu Ministarstva reformovati pouku u gimnastici i na toj školi.

Za to treba najprije veliku dvoranu i skupe sprave. Toga u Kastvu nije. No što nije, bit će. Općina Kastav ima novaca, pa će graditi i trošiti. Dakle prvu poteškoću smo svladali. Ali nije dosta dvorana, treba i učitelja gimnastike, a to je čovjek, koji se jedino bavi tim predmetom. Današnji pomoćni učitelj za gimnastiku, A. Ryšlavý, ima još previše brige sa svojom pripravnicom za učiteljsku školu, pak nema vremena, da se dađe svom dušom na gimnastiku. (Ne zabavi mi, mili prijatelju i kume, za ove riječi! Brzo će doći red i na me).

Treba dakle za učiteljište u Kastvu učitelja gimnastike, jer bez njega nema reforme na tom polju. Ali učitelj gimnastike obavezan je na 25 sati škole, a na preparandiji od četiri razreda imao bi samo 8 ili najviše 12 sati; nu za tako malo sati ne može vlada imenovati posebnoga učitelja gimnastike, a bez njega ne može se reformovati gimnastička obuka. Vlada hoće da to učini. Madonna! Tko da ju izvede iz toga škripca!?

Možda bi se moglo to ovako priudeliti, da općina Kastav na svoj trošak imenuje ispitanoga učitelja za gimnastiku na tamošnjoj učiteljskoj školi i da mu zajamči penziju! No to će poći teško, jer općinari kastavski ne će biti tako blagodarni naprama vladi, tã država je bogatija od njih kud i kamo!

Kako dakle?

Da razriješimo ovaj gordijski čvor, pređimo na drugu točku rasprave.

Istarski Hrvati imaju c. kr. hrvatsku veliku državnu gimnaziju u Pazinu. Baš sada dekretovalo je Ministarstvo razne promjene za sve gimnazije Austrije, pak je bõme i za pazinsku. Jedna od tih promjena jest i ta, da se u sve gimnazije, dakle i u pazinsku, uvede gimnastika kao obligatan predmet. Na pazinskoj gimnaziji bila je tjelovježba — i sad je za čas — neobligatan predmet, t. j. učio je gimnastiku od đaka tko je htio, ali sada hoće naši vrli profesori i vlada i đaci i svi naši sokoli — među njima Spinčić, Mandić i Laginja — da se mora svaki gimnazijalac učiti u gimnastici, da bude jak i čil, okretan i živ, jerbo ovakvijeh ljudi mi trebamo, a ne pospanaca kakvijeh, tromih, slabih, nespretnih ljudi.

Gimnastiku dosada poučava pomoćni učitelj za to, Bačić, ali ni on joj se ne može posvetiti s dušom i tijelom, jer je upravitelj c. kr. pripravnice za učiteljske škole, a to mu je bõme glavna skrb. Treba dakle drugoga ispitanoga učitelja gimnastike, koji ne bi imao druge službe van onu učitelja gimnastike.

Ali i ovdje je »smola«. Kako rekoh u prvom dijelu, učitelj gimnastike ima 25 sati službe na ćedan, a na ovdješnjoj gimnaziji imao bi ih samo 16, buduć je propisano za svaki od 8 razreda po 2 sata tjelovježbe. Za samih 16 sati vlada opet ne će da imenuje učitelja gimnastike, u drugu ruku hoće da izvede svoje naume o tjelovježbi.

Opet škripac i teška muka! Kako da se to riješi?

I za Kastav treba učitelja gimnastike i za Pazin. Kad bi bio Kastav u Pazinu ili Pazin u Kastvu — kako već bolje konvenira jednim il drugim građanima — eh! brate moj, onda bi lako bilo! Imenovala bi vlada jednoga učitelja za gimnastiku za oba zavoda, t. j. za učiteljsku školu i za gimnaziju.

Ali Kastav je dakako od Pazina i obratno. Što da se učini?

Nekoji iz Kastva će reći: »Najbolje bi bilo, da se gimnaziju iz Pazina prenese u Kastav, pak je stvar riješena«. Ne bi to bilo zlo za Kastav-grad! No za takav prijedlog ne će biti ni počasni građani Kastav-grada, što su kod vlade u Trstu, a ne će ni hrvatski naš narod u Istri. Narodni hrvatski učitelji su već govorili i još će, Političko društvo za Hrvate i Slovence pokazat će da je živo, zastupnici naši govorit će u Puli i Beču, i narod hrvatski u Istri će grmiti, i visoka vlada učinit će svoje, da sa svojim reformama uspije.

U ostalom mislim, da se c. kr. učiteljska škola iz Kastva ima smjestiti uz drugu koju srednju školu.

J. Bačić.

Nevina dječica — uzgajatelj naroda.

Na Tijelovo rano u jutro sprovadala su naša dječica Boga — čovjeka po gradskim ulicama Pazin-grada, a na večer su u »Narodnom Domu« priredila sa svojim učiteljicama i učiteljima divotnu zabavu milim si roditeljima, starijoj braći, našem narodu u prosvjetnom i prirodnom središtu naše Istre.

Tijelovo je dan Kristov i nevine djece. Kad bi nas bili najbolji umjetnici pozvali onoga dne u naše kazalište, rekli bi im bili: »Ne idemo, jer je danas dan Ljubavi Božje!« Ali kad nas dječica pozvaše, dječica od treće godine do četrnaeste, koja nam jamčiše nevinim svojim dušama za ugodan užitak, pođosmo veselo.

U lijepoj dvorani Narodnog doma vidjesmo roditelje siromašne i bogate, ugledne i neugledne, vidjesmo ljudi učenih i neučenih, mladića i djevojaka i djece, e bogme i nešto gospode iz tuđih gajeva.

Zaželjeli su ljudi nevinost, a to je utješljivo. Za vrijeme zabave i iza nje ne biste bili našli za živu glavu čovjeka u dvorani, koji ne bi bio upravo uznesen. Riječi priznanja nije nedostajalo, a to nije bila konvencionalna pohvala, nego izljev čuvstava ljubavi i priznanja za milu našu dječicu i za njihove učiteljice i učitelje, koji ih znadu onako lijepo uzgajati i poučavati.

U dvorani si čuo mile molbe djece: »Mama, i ja ću u zabavište hrvatsko i u hrvatsku školu, da i ja ovako lijepo znadem pjevati, prikazivati i govoriti hrvatski«. Vidio si postidjenost ono par nemarnih roditelja i čuo njihove dobre odluke:

»Zašto nijesam i ja slao djecu u hrvatsko zabavište i u hrvatsku školu?« I tuđa gospoda priznadoše, da nijesu ovako uživali kod zabava ne samo u Pazinu, nego niti u velikim gradovima.

I ja sam razmišljao:

Nekada smo imali na koncu školske godine javne ispite, pa su došla gospoda mjesta, da prosuđuju rad učiteljev i znanje učenika, ali roditelja nije bilo, a ako ih je par i došlo, nijesu mogli procijeniti (u onoj službenosti — da tako kažem) ni znanja djece ni rada učiteljeva, u drugu ruku nije ni učitelj niti su djeca smatrala prisutnu gospodu za narod. Javnih ispita — tih jednostranih sudišta bijednome učitelju — nestalo je, a porodiše se zabave sa školskom djecom pred licem roditelja i neroditelja, pred bogatim i siromahom; to je mjesto da sudiš, što dijete zna i kako učitelj(ica) radi i u kakovom duhu radi.

Zakonom su uvedene tako zvane »roditeljske večeri« b:z djece, ali sam ja uvjeren, da se u Istri ne će razviti tako brzo. Zašto ne?

Evo. Svrha je tim »roditeljskim večerima«: sprijateljiti obitelj sa školom i izobraziti roditelje i uzgajati ih. Tom prilikom govorit ćeš puku: »Ne pij vina ko pazinska jama vodu!« a puk će reći: »Zar ću ga protočiti, kad ga prodat ne mogu! Pa i gospoda piju vino!« Govorit ćeš mu: »Budi čist ti i kuća tvoja!« a on će ti reći: »Kako da budem čist, kad nemam vode, da operem rublje! Lako gospodi govoriti, a ja siromah nemam kruha ni ruha. Otkud kruha, kad novca nema, otkud čisto ruho, kad blagdan i svagdan jedno nosim, a nemam vode, da ga operem!«

No sasvim je drukčije, kada učitelj(ica) reče roditeljima: »Mili i dragi! Do osam dana poći ćemo tamo i tamo. Vaša dječica će pjevati, govoriti pametne stvari. Doći će više ljudi, pa je treba da su djeca čista i pristojno odjevena, a treba je, da i vi dođete s njima, da ih kući odvedete. Treba je, da ih marljivo šaljete u školu i sada i poslije i uvijek, jer kako će govoriti, ako se u školi ne nauče? Bilo bi ih sram, ubogu djecu vašu, da ne znadu dobro, za to ih ne zadržavajte doma!«

O da vidite, kamo će otac po vodu, da mu žena opere djeci odijelo, da vidite, kad će one noći u krevet i kad će se ustati, da vidite, kako će djeca

školu polaziti! A žena će mužu reći: »Daj mi jednu krunu, da kupim malome košuljicu ili kćerci pregačicu«. I otac će se odreći tabaka i krčme, samo da dijete razveseli i da ga lijepo odgoji. I ako se ženinoj molbi ne smiluje, hoće dabome molbi djeteta, kad mu bude oko vrata ruke savilo i reklo: »Daj, dragi tata, mili tata, pa kad odrastem, zaslužić ću i ja, pa ću ti vratiti!«

I ako se koji neotac kamena srca nađe, ganut će se i pokajat, kad vidi, kako djeca, čista i vesela idu s učiteljicom i učiteljem i s roditeljima na zabavu; kad čuje, što djeca znadu i pripovijedaju, udrit će se po prsima i čelu i popraviti će i biti pravi otac svojoj djeci (ako nije u njemu pravi čovjek posvema izumro).

Zbilja! U ovakovim zabavama, koje školska djeca priređuju, smatram veliko uzgojno sredstvo za djecu i narod, smatram ovo jakim vezom, koji će narod čvrsto privezati uz školu i uz učiteljstvo.

Evo me, da vam sad prikažem tok mladenačke zabave.

Dignuv se zastor, dohrli na pozornicu mila djevojčica Josipa Trampuževa, pak reče:

»Mila moja divna domovino zlata,

— — — — —

Ubavi mi stanak istarskih Hrvata!

Tebe moje srce obožavat mora,

Kad si divna, krasna, put zemaljskog raja,

A mučena davno, nevoljnica jadna,

— — — — —

— — — — —

— — — — —

Bude ti se djeca skorom uspavana,

Vraća ti se davno dočekana plata,

Mila moja divna domovino zlata!«

Nježno je zatim opisivala ljepotu Istre, pak proslijedi:

»Sviće žarko sunce nad propalom bijedom

Za Učkom mi tamo nad starimi seli,

I njih būdi zora svojim divnim gledom;

Prem su davno oni u robiji snieli — — — — —

Būdi mi ih, būdi, slobadađ ih tuge,

— — — — —

— — — — —

Nek ih sveta sloga užije i spaja:

— Da se mane tuđih dotepenih svata,

Da postanu što su: sliednici Hrvata.

Tad će s sinjeg mora pa za Učkom siedom

Svanut žarko sunce nad propalom biedom!

Brzo će te ljubnut slobod' nad sve draga,

Pozdraviti djecu po tvojjem kućam;

Vratit će se tebi starodavna snaga,
Slavit će ti sin ci časak uskrснуća.

— — — — —
— — — — —
— — — — —

(Katalinić-Jeretov : Istri.)

Iz ustiju zrela čovjeka rodoljubna pjesma ne dira uvijek, ali iz ustiju male djevojčice izlazi kao stalna nada, da će Istri bolji dani svanut, i to po djeci, koju pučka škola uči ljubiti dom i rod. Kad stanu djeca na snagu, jeka pjesme poticat će ih na rodoljuban rad za rođenu milu grudu.

Kad se opet dignu zastor, imao si šta da gledaš. Na pozornici osam sitnih djevojčica i jedan dječarac iz našeg zabavišta. Djevojčice prikazuju razno cvijeće, a dječarac je vrtar. Svaka je djevojčica divno nakićena cvijećem, koje prikazuje. Najprije se oglasi vrtar, mali Flego. U stihovima opisuje, kako je sretan, što gaji cvijeće. Stupi k njemu djevojčica, nakićena ružama, pa prikazav se kao kraljica cvijeća pita ga za imena drugog cvijeća, što je naokolo. Vrtar pozove cvijet za cvijetom (djevojčice), neka same govore. Prvi je na redu Jaglac. U stihovima kazuje, kakav je, kada nikne i kako brzo umre, netom sunce pripali. Žalosno svršava govoreći, da mu je život kratak kao i čaru i ljepoti.

Koliko pouke za gizdave mome i momke! Sad će Đurđić da pripovjedi svoj život; on se ponosi, što ga nose o Đurđev-danu samo oni, koji straha ne poznadu.

Djeca junački gledaju sa pozornice na ljude, ko da hoće da pokažu, kakvi će sokolići biti.

Sad poče stidna Ljubičica govoriti. Na koncu kaže, da krije svoje čare, ali ju ipak ljudi nađu, jer im je poniznost draga i mila.

Opet lijepe pouke za djevojke!

Govori zatim Karanfilj, pa Dragoljub, Pastirica, Lijepa Kata.

Pita onda Ruža vrtara, kome će dati to cvijeće? Vrtar odgovara, da će ga dati majci, koja ga je i dala, a ta majka Hrvatska je; pozove cvjetove, neka s njime zapjevaju pjesmu zahvalnicu majci u slavu.

A sad da čuješ milu pjesmu (pjeva se kao »Lijepa naša...«):

Oj Hrvatska majko naša

Od srca ti budi hvala,

Što si nama i taj život

I ljepotu cvijeća dala;

Primi ovaj vijenac za to,

Nek se na tvom čelu blista,

Primi miris naših duša,

Primi naša srca čista.

Ti si majko nama mila,

Sva nam sreća i milota.

Za te ćemo za te cvasti,

Dok budemo na životu;

A kad cvijet po cvijetak pane

Ispod kose smrti crne,

Samim će se cvijećem posut

Grude tvoje zemlje svete.

Iz grla male djece naučit će puk ljubiti svoju domovinu. Kako smo bili očarani i pjesmom i cvijećem i milom dječicom! Ljudi se u čudu pitali: Otkud

ova djeca? a na odgovor, da su to djeca rukodjelaca i seljaka iz Pazina, nijesu smogli riječi pohvale i priznanja za vrsnu učiteljicu zabavišta, gospođicu Leandru Pošer.

Sada stupe na pozornicu djeca pučke škole, djevojčice i dječaci. Pred njima učitelj Opašić, a uz glasovir učitelj Vaník. Dvoranom odjeknu junačka pjesma:

»Svi silnom snagom sokolskom
Mi naprijed hrlimo
I milom rodu hrvatskom
Mi život žrtvujmo!
Ma bio tvrd i dalek put —
To sokoli ne žale trud!
Pa za to braćo naprijed sad
Za dom i rod naš drag!«

Vidio si na djeci krila zanosa i mislio: sad na poletjet će nekamo, da spase i obrane dom naš dragi.

Djevojčica Ladavac Marija, učenica I. razreda pučke škole, krasnoslovila je zatim Zmajevu: »Đaće poletarče« tako lijepo, da bi ju čovjek zagrlio.

Iza toga eto opet sitneži iz zabavišta, da se pred nama poigra. (Sama su djeca bez učiteljice.)

Jedno dijete zapjeva tanko, milovito:

»Djeco, žurno koracajte
kano vojnaci!
Kročte ravno a i hrabro,
vrli junaci!

No da si ih vidio! Maleni ko zrno, al muški stupaju. Pusta djeca!

Zaustave se, pa će netko (ne vidiš ga — tako je malen, al ga čuješ: muški pjeva):

»Anko, malo stupi u krug,
pokaži nam sad,
Što li ćemo svi raditi,
kako se igrat?

Drugi pridometne (svi stupaju, a Anka stoji u kolu):

»Slušat ćemo tebe draga,
ravno koracat,
Ko vojnaci smjelo stupat
uz to popjevat«. (Zaustave se).

Anka poslušala pa pjeva i pokazuje vježbu:

»Ruke pružite ravno naprijed
jen-dva, jen-dva-tri!
A sad opet ruke natrag
u bok stav'te svi!«

Sad svi mališi opetuju pjesmu i čine kretnje. Bilo je smijeha i zabave, jer bi po koji crvičak učinio kretnju u »kontratempu«. Kad svršiše, opet će Anka:

»Mašte rukom ko njihalo
naše urice,
Uz to glasno zapjevajte,
mila dječice!«

Dječica ju poslušашe pjevajući i čineći kretnje rukama poput njihala.
Opet smijeh. Na to će Anka:

»Ruke su vam vrlo gipke
pružite gor i dol'!
Jačat će se sve to više
i ne ćutit bol.

Djeca ponavljaju, zatim će sama Anica:

»Hajd u kolo naokolo
sad se stavite,
Pak se kolom naokolo
žurno krećite!«

Ele junačka stupanja! I opet će Anka:

»Pruž'mo ruke naprijed svaki
skućmo opet nje,
Da nam budu uvijek spretne
kretnje naše sve!«

Djeca čine i pjevaju.

Da pokažu, kako i sami bez Anke nešto znadu, zapjevaju i čine kretnje:

»Rado činit ćemo sada
ti po volji svak',
Pa pokazat, kako ura
pravi tik-tik-tak.
Gore — dole pružmo čvrsto
naše rućice,
V'jek će biti jake nam,
zdrave mišice.
Sad je konac otoj igri,
zoplešimo oj!
Svak nek vidi, kako ide
družbi veseloj!«

Koliko puta morali bi bili ponoviti igru, da je bilo vremena! Roditelji, ponosni sa svojom djecom, hvale učiteljicu. Neroditelji žele postati roditelji. Gospoda odlučuju zidati zgrađicu za zabavište. Ljudi iz drugih plovanija hoće zabavište.

Eto, kako dječica uzgajaju!

Sad stupi pred glasovir gđica Vrišer i zasnira. Za čas doskakuće na pozornicu njezina mala sestrice Ervina, zaustavi se korak pred glasovinom, pak uz pratnju glasovira zapjeva šaljivo:

»Mala vam je Zlatica
bila vrlo živa,
(strese glavicu, da pokaže, što će reći biti živ; učinila je to posve naravski
Gdje je bilo nevolje,
tu je bila kriva«.

Sad ti vragoljanka prekrsti ručice, pak se prošeće pozornicom; katkad baci smješeći pogled na gledaoce. Ljudi se snebivaju. »Oh, ta srdačna djeca!«)

Zaustaviv se kod glasovira nastavi:

Dobila je lutkicu,
al na žalost mnogu
Veće drugi, treći dan
slomila joj nogu«. (Pakaže kako.)

Opet se prošeće ko iza prve kitice, pa zatim zapjeva:

Krasna konja imao,
njezin bratac mali,
Pak i njemu odbila
uho ko u ša'i«. (I opet posve naravna kretnja i šetanje.)

Sad zapjeva opet:

»Mati ju je poslala
da donese vodě,
Ali ona vrčem tres!

(tu učini kretnju, kao da joj je vrč pao i razbio se.)

a on s Bogom ode«.

Savršeno glumče! Naravski, da je sve morala opetovati uz silno odobravanje općinstva. Nekoji od učiteljâ razbijaju si glave, što bi djecu naučili za zabave, pišu na sve strane. A evo ova je pjesmica u Šprahmanovom Vijencu. Treba ju samo znati naći, razumjeti, pa koliko lijepe zabave za ljude i mladež!

Nastupe djevojčice i dječaci pučke škole pa zapjevaše dvoglasno pjesmu o hrvatskoj pjesmi, kako ona glasna i jasna leti preko poljâ i preko gorâ i sve tamo do sinjega mora. Časak je mēka naša mila hrvatska pjesma, čas ko grom. Pozivlje djecu hrvatsku, neka slože bratska grla i neka uskliknu; »Živila Hrvatska!«

Ta je pjesmica iz dječjih grla romonila ko gorski potočić. a na koncu potrese se dvorana od njezine jačine. Pjesma dobro poznata, ali kad ju djeca zapjevaju onako lijepo, gane te do dna srca.

Zadnja točka bijaše prikazivanje igrokaza »Mlado pastirče« od A. V. Truhelke.

Dječak Ladislav (Radovan Flego) sjedi privezan vrpcom za nogu od stola i čita iz knjige. Kazniše ga, jer je bio nemaran. Al mu i sada dozlogrdi učenje, pa baci knjige kroz prozor. Začuv odmah zatim korake prestraši se misleći, da dolazi učitelj; uzme nekakvu drugu knjigu, pa sjedne do stola. Mjesto učitelja dolazi dječakova sestra Savka (Ida Trampuž), kara ga ljubežljivo, opominje strogo, zaklinje ga, da se popravi; napokon joj briznu suze na oči

i plačuć pripovijedaše bratu, kako će drugi postati jednom svećenici, činovnici, ugledni ljudi, a njezin će brat ovce pasti. Tako bo bijaše otac odredio, ako dječak još samo jednu nevaljanštinu učini, a danas ju eto učinio, kad je bacio knjigu preko prozora. Pripovjedi bratu, da baš danas dolazi tetka iz Zagreba, pa što će reći, kad vidi Ladislava u pastirskom odijelu s bičem i rogom u ruci.

Brat se prestraši, pak stane sestru moliti, neke se zauzme kod gosp. učitelja, da mu još za ovaj put oprost. Sestra mu obeća, kad joj on iskreno reče, da će se popraviti.

Odu sa pozornice, na koju dođe uboga djevojčica (Josipa Trampuževa) sa dvoje sitne braće i sa Ladislavovom knjigom, koju je na ulici našla. Braći reče, neka kleknu i mole za ukućane. Opaziv na stolu zlatnu uru, spopade ju napast, dè ju ukrade, proda pa kupi kruha za bolesnu majku-udovu i za sitnu braću, ali zazvav ime Božje svlada napast i klekne i moljaše se Bogu, da gane srce ukućana. U to uniđe Savka zdvojna, jer otac ne će da oprost Ladislavu na sve njezine molbe, dok god knjigu ne nađe. (Nije ona kazala ocu, da je brat bacio knjigu preko prozora, nego je to vidio g. učitelj iz vana.)

Sada opazi siročad. Uboga djevojčica zamoli je :

»Proseći se prebijamo
Od nemila do nedraga
Ko uboge sirotice
Bez oca i roditelja,
Nastojnika, hranitelja ;
Samo bolna osta mati.
Mi ne znamo poslovati,
Niti radeć kruha teći.
Pomozite u nesreći
Pa nam dajte i darujte
Nam ubogim smilujte se«.

I Savka ih bogato nadari, a od djevojčice primi bratovu knjigu i radovaše se, jer će otac oprostiti bratu.

U 6. prizoru dolazi na pozornicu Ladislav, odjeven u prosto odijelo, s torbom, bičem i rogom i plačući pjeva tugaljivom melodijom ovu pjesmu :

»Kakva sjetva, takva žetva.
Svatko kroji udes svoj.
Nisam htio slušat, pazit,
Sada evo kuku joj!
Mjesto knjige, evo rog.
Kaznio me dragi Bog.
Kuku, joj! (Puše žalosno u rog)
Što tko radi, sebi radi ;
Pada mu mraz na obraz.
Djeco, ako ne učite,
Evo primjer i za vas!

Mjesto knjige evo rog.
Kaznit će vas dragi Bog.
Kuku joj!« (Plače.)

Na to dođe Savka. Pripovjedi mu, da je siromašna djevojčica donijela njegovu knjigu, pa mu je otac oprostio. Ladislav sav blažen zahvaljivaše Bogu i sestri i obeća da će marljivo učiti.

Kako vidite, obilat program, no sasvimtim prebrzo nam se svršila lijepa ova zabava školske mladeži u Pazinu. Općinstvu se nije dalo smjesta; još bi bilo slušalo rado nevinu djecu.

Nisam *bez svrhe (cilja)* napisao ovako opširno tok ove lijepo zabave za Narodnu Prosvjetu. Pretjerivao nisam: svjedoci su mi svi oni, koji su na zabavi bili.

Baćić.

Iz učiteljskog tobôca.

1. Već više mjeseci imamo novi školski zakon o učiteljskim berivima, ali ga još školske oblasti nijesu proučile.

Po § 1. toga zakona dijeli se učiteljsko osoblje u nadučitelje(ice), učitelje(ice), školske upravitelje(ice) i podučitelje(ice).

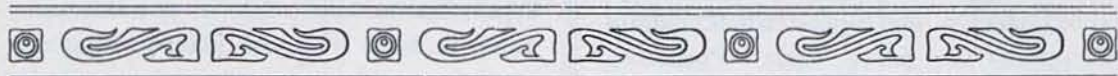
Tako nije prije bilo. Učitelj na jednorazrednoj školi ne zove se sada učitelj (ovaj može biti samo na višerazrednoj školi) nego školski upravitelj. Ovo treba znati radi stanarine, jer po §. 14. ima učitelj 240 K stanarine, a škol. upravitelj, bio on privremeni ili stalno namješten, imao on ispit osposobljenja ili ne, prima za odštetu stanarine 360 K (vidi predzadnji odsjek §. 14.), ipak se nekojim škol. upraviteljima odmjerila stanarina u iznosu od 240 K. Učitelj sa zakonom u ruci traži svoje pravo, a onda mu se kaže, da je »Zänker«. Neka ovo školske oblasti same isprave, da se bez potrebe ne zavađa učitelj s općinama, koje stanarinu plaćaju.

2. Pučka škola u B. ima zračne sadržine 128 4532 m³. U njoj je do 40 učenika najedamput. Po zdravstvenom propisu morala bi imati najmanje 240 m³ prostornine. Uz to nema nikakve ventilacije. Ako još k tomu pridodamo, da je sa sviju strana opkoljena kojekakvim zgradama, onda smo rekli dosta Pardon! Nismo, jer u blizini škole je i gnojište. To se službeno zabranilo, ali gnojište de facto još uvijek opstoji. Za zaključak: ljeti, uz naravne otvorene ventilatore (vrata i prozori) zakuha u njoj i do 40° C. »Aj Bog da je tako, rekli bi naši zastupnici«.

3. Definitivnomu učitelju na selu pripada stan u naravi ili stanarina u iznosu od 360 K. Ima općina u Istri, koje, kad nemaju stana za učitelja, iznajmljuju stan u privatnika za ciglih 100 K. Time prištede opć. blagažni 260 K na godinu. Hvalevrijedno! Nu kad ne bi mogli naći stana ispod 360 K, recimo, da ih pita tko 362 K., onda dali bi učitelju 360 K, nek se onda skrbi za stan. Veleđušnost, je li? Učitelja zadovoljavati po njihovu je teško, a štediti se na općini mora. Da, da, kod učitelja treba štediti, da se kod drugoga troši, a štednja je samo za »vic«. Jedan zanimiv slučaj: U jednom takovom stanu à 100 K godišnjih nije zidarske ruke bilo nekoliko godina, zahod se nije očistilo 3 godine. Narav je učinila svoje. Sada pazite, učitelj je sa tom općinom na dobroj nozi — ako ste kadri, recite, da je učitelja teško zadovoljiti!

4. Svaki čovjek stvoren je za društvo, samo nije učitelj po mnijenju četirikilometraša. Za gradnju škole traži se centrum škol. okružja i tako vam mnogi učitelj mora samotovati daleko o 1 sela. Vele, da je to idilično, a mi velimo, da je to stvaranje modernih pustinja.

Podbrdsky.

VJESNIK.

Književne obavijesti.

»Obiteljski zvuci«, pjesme dr. Antona Antončića.

Ako i nisam pjesnik, da bi se moj sud mogao smatrati kompetentnim, to ipak hoću da dvije u kratko rečem o zbirci pjesama našeg Istrana dr. Antona Antončića, odvjetnika u Krku, što ih je pred kratko u vlastitoj nakladi izdao pod naslovom »Obiteljski zvuci«. Neke od tih pjesama bile su već objelodanjene u »Novom veku« i »Prosvjeti«, gdje ih je kritika pohvalila, al većina ih ima novih. Cijena im je 1.60 K, te se dobivaju ili kod samog pjesnika u Krku, ili kod Ravnateljstva »Družbe« u Voloskom, pošto je jedan dio čistog dobitka »Družbi« namijenjen. Tiskane su na finom papiru, a knjiga iznaša preko 100 strana.

Kako sam naslov pokazuje, pjesnik pjeva o obiteljskom životu, a razdijelio je svoje pjesme na tri dijela: I. U pustoši svieta, pjesme različne, II. Pastorčad, slike iz života, III. Trolist na poklon družici Katarini.

Kao uvod postavio je pjesmu »Hrvatskoj pjesmi«, u kojoj u krasnim mislima i lijepoj dikiiji veliča naše hrvatsko pjesništvo, te ju posvećuje proslavi četiristogodišnjice hrvatskog umjetnog pjesništva.

»U pustoši svieta« ima najviše pjesama, a ispjevane su u razdoblju od 20 godina, i to od 1885—1905., jer je pjesnik već u ranoj mladosti počeo pjevati. Da ih redomice spomenem: Majčinoj uspomeni. Ljubici, Mirko, Na dušni dan, Ocu, Sestri Jelki, U razudnici, Na čistu sredu, Mandaljena, Metamorfoza i Poznatom izdajici.

Majku je pjesnik za mladosti izgubio, »Svoga života u pramaljeću«, kad još nije znao pjevati, al on se je i sada poslje »četvrt veka« dobro sjeća, te opisuje njezinu milu pojavu, pojavu kao kakve svete. Oca opisuje kao mornara, koj »sebi more, meni odbra nauk«, dočim o sestri Jelki kaže, da ona ne pamti svoje majke, pak da ju je odgojila »klijet ina«. U svim tim trim pjesmama izbija u lijepim akordima njegova velika ljubav do svojih. Tu svoju ljubav do pokojne si majke i vjerne si ljube očituje i u elegiji »Na dušni dan«. »U razudnici« opisuje dojmove, što ih je čutio, kad je jednog zimskog dana sa mladim medicinarom došao u sobu, gdje se ti medicinari na svježim ljudskim tjelesima pripravljaju za svoje buduće zvanje. Koliko lijepih moralnih misli razvija u pjesmi »Na čistu sredu«, koja svršava ovim krasnim stihovima:

Spomenimo se, da smo tielom prah,
Prah u začetku i po završetku;

Al ča i duše od nas piri dah
I nadajmo se posmrtnome svetku.

Koliki prezir izbija u pjesmi »Metamorfaza«, gdje pjesnik opisuje tri svoja mladenačka druga, koji su u najvećem poletu obećavali domovini služiti, a sad im je najveći ideal — obli njihov trbuh. Zadnja pak pjesma to? prvog dijela »Poznatom izdajici« žigoše zbilja onog poznatog izroda, koji je toliko smutnje u Istri učinio — pokojnog Krstića.

U drugom dijelu »Pastorčad« ima šest pjesama: Pastorčadi, Dvije prosjakinje, Prelom, Žrtva strasti, Mučenice i Kraljevska pastorčad. Spjevane su te pjesme u razdoblju od 1898—1903.

Prva »Pastorčadi« je kao uvodna elegija, u kojoj ističe, kako se ljudstvo već za sve pobrinulo, jedino još ne misli »Na te, jadna pastorčadi, roblje potišteno!« I sad redom opisuje istinite slučajeve iz života. U »Dvije prosjakinje« pripovijeda za dvije malene sestre, koje moraju prosjacit gole, bose i gladne, da samo maćuhi čim više doma donesu, da može gizdati svoje vlastite kćeri. U »Prelomu« opisuje jednoga sudruga, komu je otac, baš u času kad je svršavao srednje škole, doveo maćuhu i pošto ona nije htjela čuti za njegove daljne nauke, kojima se on kanió posvetiti, morao je u klerikat, gdje je siromah prije dobe umro. Za »Žrtvu strasti« kaže, da je istinit kriminalni slučaj, gdje jedna siromaška pastorka podleže živinskom si očuhu. Tako isto u »Mučenici« prikazuje pastorku visokoga roda, koju je maćuha tako zlostavljala i mrcvarila, da je od zadobivenih rana i umrla. U posljednoj pak »Kraljevska pastorčad« legendarno po narodnoj pjesmi »Popuhnul je tihi vjetar« pripovijeda, kako su našoj hrvatskoj kraljici, udovi Mari, njezini zli savjetnici našli prisilno stranca muža, a njenoj djeci slaba očuha, koj im sve ote, te sada

„Kraj svog vrela, kraj svog hljeba mora ona jadna
Milost čekat od tugjina i žedna i gladna“.

Treći dio »Trolist« sadržaje tri pjesme: Na raskršću, Slavlje ljubavi i Obitelj. Ispjevane su u razdoblju od 1898—1907. »Na raskršću« pjeva pjesnik, kako je u dobi od 33 godine, te je neodlučan što mu je činiti. Al u to spazi djevu krotku, koja »smjerno, bogoboljno izvija molitvicu« kojoj iz očiju »blagost plavi«, kojoj su »ručice u poslu neumorne«, koja, ako i uboga, posjeduje »veliko bogatstvo duše«. I on tu »djevojčicu« ljubi, te je pita, da li je i on njoj »drag i mio?« U »Slavlju ljubavi« odgovara ta djevojčica sa dá, i pjesnik sad opisuje oduševljenje, koje ga je zaokupilo, te kliče:

I ja se smatram sretnim i smjelo idem sade
U susret nezdodama, što na zemlji nas stižu;
Jer ljubav, vjera, nada i nezdode nam slade.

U trećoj pjesmi »Obitelj« najpre uznosito veličaje g. 1904., što je njihova ljubav spletena »užom kopčom« sa sinom Ljubimkom, onda g. 1907. sa kćerkom Vjerkom, te si još na koncu želi i Nadana ili Nadu. Lijepim stihovima opisuje svoju obiteljsku sreću, te se on »sav daje Bogu, obitelji i domu«. Svršava sa »Epilogom«, u kojem svoj Trolist, »Na poklon pružam tebi, oj drugo moja vjerna«.

I. Mahulja.

Mladi Istranin,

list za mladi svijet, izlazi u Opatiji svakoga 1. u mjesecu. Cijena mu je 2 K, a za učenike 170 K. Urednik mu je učitelj V. Čar Emin, hrv. književnik, a glavni suradnici: V. Nazor i Katalinić-Jeretov i Milaković.

Sadržaj br. 6 i nekoje opaske:

1. Bošnjak mladom Istraninu, pjesma K. Dečanskoga.
2. Slika, od V. Cara Emina. (Vrlo lijepo!)
3. Siromah učitelj, iz talijanskoga.

U ovoj se crtici pripovijeda, kako su se negdje u školi prepirala djeca s učiteljem veleć mu, da nema 35 K. Učitelj ih ne može umiriti. Najvećega drznika umire tek druga djeca, a učitelj plače.

Posegne zatim za košarom darova (smokve, jaja, bob, pasulj), onda reče: »Pomislite, da ja imam 35 suhih smokava!« — »Djeca zadrže dah, a nekoji su pače i zaplakali«. (. . . I drugi put će mu donijeti više smokava! . . .). List je s ovom pripovjetkom izvrgao smijehu učitelje i samoga urednika (jer je i V. Car pučki učitelj).

Ne ispričava ga niti opaska, »da je to negda bilo«, »kad učitelji nisu dobivali ni novčića plaće«. Molim Vas, kakva je to škola, gdje se djeca prepiraju s učiteljem, gdje učitelj plaće pred učenicima radi svoje bijede i radi toga, jer ih ne može umiriti!? Po našem mnijenju mora učitelj prije umrijeti od gladi, nego djeci otkriti svoje siromaštvo. Kakav je to učitelj, koga djeca radi samilosti slušaju? Kakav je to čovjek, koji djeci — koja mu pomoći ne mogu — otkriva svoje bijedno stanje!? Gdje je ponos učiteljev? Ako uredništvo nema štogod ljepšega da iznese iz Italije, neka i ovakve stvari pusti Talijanima. Nije sve talijansko dobro!

4. Neprilika, krasna je pjesmica Milokovičeva.

5. Orao i kolibrić (sa dvije slike), pučan sastavak po Dr. Gjurašinu.

6. Koka babe Kate, prevela E. Feranda; lijepo je, ali pred velikom sentimentalnošću gubi se krasna glavna ideja.

7. Pošteno srce, po Smilesu, (lijepo).

8. Iz moje torbice.

U torbici bilo prije krasnih stvari, a sad ima valjanih i nevaljanih.

Evo jedna nevaljana:

Učitelj pita učenika, koliko bi mu ostalo od 10 h, koje mu je mama dala, ako potroši 5 h?

Učenik odgovara: »E, gospodine, teško da bi joj išta natrag donio. U mojoj ruci ne može ostati novac; nekuda kao da me peče . . .«

Ne znam, u kojoj školi je V. Car našao ovakvu drzovitost i u koju školu bi ju rado zasipao?

Na stranici i po kritizuje nadošle pjesme. Do mala ne ćemo znati, za koga je Ml. Istran, da li za djecu ili pjesnike?

Jos. Bačić.

Lične i školske vijesti.

U »Hrv. učit. društvo „Nar. Prosvjeta“ za Istru u Pazinu« pristupiše kano novi članovi:

1. Štefica Leban, učiteljica u Jursčićima,
2. Niko Uravić, učitelj na Krasu (Krk),
3. Marija Uravić, učiteljica na Krasu (Krk),
4. Ivan Jelavić, učitelj u M. Lošinj, u,
5. Ivan Polonijo, učitelj u Milohniću (Krk). Živjeli!

Ako je još u kojem kutiću Istre koja učiteljica ili učitelj, neka dođe, da nas bude vojska vrlo velika.

Kotar Volosko.

Kotarska učiteljska konferenca za kotar Volosko obdržavat će se dne 9. i 10. srpnja tek. god. u Voloskom. Osim običajnih točaka su na dnevnom redu i slijedeće točke:

1. Čitanje i tumačenje poglavitih §§ školskoga i nastavnoga reda odnosećih se na prava i dužnosti učiteljskog osoblja.

2. Podijeljenje u učevnim osnovama za Primorje propisanog učevnog gradiva iz zorne obuke, pisočitanja, čitanja, pisanja i učevnog jezika na pojedine mjesec školske godine za raznorazredne škole.

3. Kako bi se morao podučavati ženski ručni rad, a da bude odgovarao kućnim potrebama pučanstva.

Za spomenik Vinka Rubeše.

Držeći se one pjesnikove:

»Tko bo spomen mrtvih štuje,
Taj si temelj budućnosti muje.« —

odazvaše se mnoge kolegice i kolege pozivu odbora, koji si preuzeo zadaću, da osnuje spomenik pok. kolegi Vinku Ru-

beši, te poslaše svoje prinose. Time je omogućeno, da će se na godišnjicu pokojnikove smrti moći postaviti spomenik. Pošto se nekoji izraziše, da bi dobro bilo, da bi u javnost došla imena darovatelja, da se time potakne i one, koji se još do sada ne sjetiše, da učine kolegijalnu dužnost, dostavlja blagajnica imena darovatelja s poslanim prinosima.

Darovaše slijedeći: Općina Kastav K 50; gg. Fran Franković, ravnatelj c. kr. učit. škole u Kastvu, Fran Rubeša, nadučitelj u Zametu i gospođa mu Berta, Božo Dubrović, nadučitelj u Sv. Mateju i gospođa mu Marija po 20 K; gg. Kažimir Jelušić, opć. načelnik u Kastvu, Dr. Kajetan Dabović, opć. liječnik u Kastvu, August Rajčić, nadučitelj i narodni zastupnik u Opatici, učenici pokojnikovog razreda, Josip Bačić, uprav. c. kr. pripravnice u Pazinu po K 10; gg. Štiglić Ante, učitelj u Poljanama, Ellner Ante, župnik u Brestu, Barbalić Fran, učitelj u Bermu, Marijana Majer, učiteljica u Puli, Jelisava Šepić, učiteljica u Rukavcu, Fran Jelušić, učitelj u Kastvu, prof. Jakov Jakac u Kastvu, Rudolf Saršon, c. kr. učitelj u Kastvu, Bruno Jurinčić, učitelj u Kastvu, Ernest Jelušić, nadučitelj u Puli i gospođa mu Ruža, Marija Kinkela, učiteljica u Kastvu, Ryslavy Fran, župnik dekan u Kastvu, Ante Dukić, c. kr. učitelj u Gorici, Robert Jurinčić, nadučitelj u Brešcima, Pavao Saršon, učitelj u Brešcima, Savka Zahija, nadučiteljica u Kastvu po K 5; gg. Josip A. Kraljić, nadučitelj u M. Lošinju, Aćim Tončić, nadučitelj u Klani, Ante Žmak, nadučitelj u Medulinu, Edo Dukić, učitelj u Brgudu, Stjepan Šisković, nadučitelj u Herpelju, Ema pl. Kleinmayer, nadučiteljica u miru, Ljubljana, Mate Šepić, profesor u Kastvu, po K 4; gg. Josip Svirotić, učitelj u Slumu, Ivan Mahulja, nadučitelj u Dobrinju, Niko Pajalić, učitelj u Berseču, Vinko Mandić, nadučitelj u Brgudu, Lovro Tončić, nadučitelj u Munama, Marija Haidinger, učiteljica u Sv. Mateju, Ante Dukić,

učitelj u Mošćenicama, Petar Matanić, nadučitelj u Pazinu, Fran Baf, nadučitelj u Tinjanu, Sladonja, škol. uprav. u Gračišću po K 3; gg. Ante Čiković, učitelj u Puli, Ante Rajčić, nadučitelj u Jursićima, Marija Glaser, učiteljica u Sv. Luciji, Niko Jedrlinić, umir. nadučitelj u Omišlju, Dinka Hrzić, učiteljica u Medulinu, Ivan Saršon, učitelj u Čepiću, Petar Bolonić, nadučitelj u Sv. Petru u šumi, Anka Češćut, učiteljica u Zametu, Mijo Haidinger, učitelj u Sv. Mateju, Ivan Naćincović, nadučitelj u Kršanu, Ernesta Thaller, učiteljica u Herpelju, Mate Lovrić, učitelj u Kastvu, Kate Parčić, učiteljica u Dobrinju, Marija Trinajstić, nadučiteljica u Vrbniku, Milka Mogyorović, učiteljica u Kastvu, Rikard Stipković, opć. blagajnik u Kastvu, po K 2; Šepić Vinko, nadučitelj u Buzetu, Kažimir Rade, učitelj u Buzetu, Andrija Jakac, učitelj u Humu, Mate Černjeka, učitelj u Draguču, Josip Zlatić, učitelj u Brestu, Matko Zlatić, nadučitelj u Lanišću, Fran Flego nar. zast. u Buzetu, Rikard Ružička, dekan u Roču, Gašo Licul, nadučitelj u Roču, Ivan Đuro Lésica, učitelj u Rukavcu po K 1.

S. Zahija.

Obavijest.

Prijamni ispiti za one učenike, koji žele početkom školske godine 1909.—10. stupiti u I. tečaj c. kr. hrv. muške učiteljske škole u Kastvu, započet će se prvi put dne 12. srpnja a drugi put dne 16. rujna tek. godine.

Ovoga potonjega dana neka se prijave za ispit i oni privatni učenici, koji žele stupiti u koji viši tečaj ovoga zavoda.

Ravnateljstvo c. kr. hrv. muške učiteljske škole.

U Kastvu, dne 17. lipnja 1909.

Fran Franković,
ravnatelj.

Kotar Krk i Lošinj.

Kotarska učiteljska skupština.

Za učitelje hrvatskih i hrvatsko-talijanskih pučkih škola u kotarima Krku i Lošinj, obdržavala se u Dubašnici dne 21. i 25. svibnja o. g. Uz običajne točke dnevnoga reda evo druge.

1. Kako ćemo uzgajati čvrste značajeve? (Izvjestitelji I. Žic i M. Volarić).
2. Kako ćemo uzgajati mladež, da postoji auktoritet? (Izvjestitelji N. Magašić i L. Mrakovčić).
3. Štićenje životinja i bilina kao važno uzgojno sredstvo. (Izvjestitelji M. Radić i M. Trinajstić).
4. Postupak učitelja, da se djeca ponašaju i izvan škole lijepo i pristojno. (Izvjestitelji F. Maračić i M. Prosen).
5. Obuka u domoslovlju sa zemljopisnom učevnom slikom »S glavice sv. Jurja na otoku Krku«. (Izvjestitelji N. Uravić i J. Semitekolo).
6. Uporaba prostoručnog risanja kod raznih učevnih predmeta. (Izvjestitelj nadzornik D. Pribil).
7. Metodika pjevanja. (Izvjestitelji M. Kraić i N. Kaliterna).
8. Kakova mora biti pouka u ženskim ručnim radnjama, da se narod bolje za to zauzima. (Izvjestitelji A. Volarić i L. Sršić).
9. Na koji ćemo način poboljšati vlastitu metodu? (Izvjestitelji A. Linardić i M. Mušković).
10. Rad učitelja na narodno-gospodarskom polju. (Izvjestitelji I. Mahulja i A. Fučić).
11. Predlozi i eventualija.

Krasno bje svibanjsko jutro. Sunce božje na čistom obzorju sja. Inače obično mirna Dubašnica nekako oživjela, osobito Malinska i Bogović. Ta eno po dvoje, troje i više stranih lica žurno sile cestom i raspravljaju... Želite li znati o čemu? Pogodit će te odmah, kad vam rečem, da

su to učitelji i učiteljice. Mnogi se odavna ne vidješe. Odavna? Ta nije to davno, jer otkad je med nami nadzornik Drag. Pribil, sastajemo se redovito jednoč na godinu na kotarsku konferencu. Svi idu k školskoj zgradi, pred kojom nastaje veselo žuborenje. Drugovi i družice skupljaju se, pozdravljaju; među njima je nadzornik ko jednak med jednacima i veselo razgovara. Tako nekoliko potrajalo.

Kucnuo čas. Stupimo u školu. Pod čist zidovi bijeli i okićeni cvijećem i zelenjem. U uglovima, na stolu kite i stabljike pravih pravcatih ruža. Poredasmo se, posjedasmo i moje oči još se i nadalje napajale ukusnim nakitom školske sobe.

Stale se redati točke dnevnoga reda. Iz lijepog govora nadzornikova saznasmo stanje naših škola, u opće: nije zlo, ali se želi još koješta boljega.

Vidjelo se, da su se referenti i referentice dobro pripravili; čulo se krasnih sastavaka. Gosp. nadzornik također imao svoju temu, koju zorno pred nama izvađao prikazujuć, kako prostoručno crtanje pomaže pri obuci počam od pisaćitanje pa dalje kroz sve predmete. Zaista vrlo zanimivo.

Prihvatilo se i više predloga, koji budu li uvaženi — mogli bi biti od velike koristi za neka mjesta.

Dva dana prošla ko san, ali se rastadosmo žalosni. G. nadzornik naš ostavlja. Mi žalimo. Imao je sa pojedincima i nesporazumka, al i u najboljoj obitelji toga biva. Osvjedočeni smo, da gubimo ljubezljiva savjetnika, koji je sposoban, da sudi naš rad, jer je i sam učitelj bio, koji nas je na čestim konferencama i inače bodrio, da u svojem stališu napredujemo, da se izobrazujemo, pa tako sebe i narod podignemo. Kod nas će ostati u dobroj uspomeni, a u novom kotaru bio mu ugodan boravak!

M. T.

Kotar Pazin.

Ispit zrelosti na c. kr. hrv. gimnaziji u Pazinu.

Pismeni ispit započeo je 11. lipnja 1909. a usmeni 21. lipnja.

Iz hrv. jezika za pismeni ispit dobili su maturanti ova tri zadatka:

1. Atena, Rim, Dubrovnik i Zagreb za našu duševnu kulturu.

2. Što je postiglo čovječanstvo u borbi s prirodom?

3. Kada i kako je došla naša monarkija do svoga današnjega opsega i moći?

Od 21, koji se prijaviše za ispit, iza braše prvi zadatak 11 maturanata, drugi 7, a treći 3. Od svih maturanata ima 8 Slovenaca; ostali su Hrvati.

Dne 23. lipnja završeni bi i usmeni zrelosni ispit. Proglašeni su zrelima s odlikom:

Brajša Metod iz Pazina i Žužić Mate i Sime iz Sv. Ivana od Šterne.

Ostali, koji polož še ispit, jesu:

Ankele Ognjeslav iz Kranjske,
Bum Krešimir iz Pazina,
Capponi Josip iz Maloga Lošinja,
Cvenkel Pavao iz Kranjske,
Deklič Mijo iz Kaštelira,
Finžgar Pavao iz Kranjske,
Gršković Jerko iz Vrbnika,
Gržević Mate iz Cerovlja,
Jelčić Vinko iz Trageta (Labin),
Lukanc Vjekoslav iz Kranjske,
Matanić Nikola iz Pazina.
Metlika Ivan iz Bazovice.
Mrakovčić Ante iz Punta,
Orlić Viktor iz Punta,
Sancec Hermin iz Trsta,
Valenčić Mijo iz Javorja u Istri,
Zakelj Erman in Kranjske.

Jedan nije položio ispita.

Mlada gospoda oprostite se od svojih profesora i dobročinitelja lijepom večerom,

koju prirediše u »Narodnom Domu« dne 24. lipnja.

S mladim sokolima veselimo se i mi.

Prvi ispit zrelosti na hrvatskoj c. kr. učiteljskoj školi u Kastvu

započeo je 24. lipnja. Dok ovo pišemo, položilo je ispit već osam kandidata.

Pozor.

Na drugom mjestu ovoga broja donijesmo obavijest, da prijamni ispiti za I. tečaj c. kr. učiteljske škole u Kastvu počimaju 12. srpnja; od ravnateljstva smo ovlašteni na izjavu, da ispiti počimaju već 8. srpnja.

Društvo za germanizaciju u Austriji.

Broj članova i prihod društava za ponjemčivanje u Austriji bijaše koncem g. 1908. ovaj:

Schulverein ima 100.000 članova i K 617.200 prihoda, Südmark (proti Hrvatima, Slovencima i Talijanima) 50.000 članova i 226.000 K, »Sveza Nijemaca u Češkoj« 55.400 članova i 190.000 K, Nordmark (proti Česima i Poljacima u Šleskoj) 20.000 članova i 148.000 K, Sveza Nijemaca za sjev. Moravsku 44.000 članova i 62.000 K, Sveza kršćanskih Nijemaca u Bukovini (proti Malim Rusima i Rumunjima) 4.900 članova i 60.000 K, »Tirolska pučka sveza« (proti Talijanima) 24.000 članova i 56.000 K, »Njemačka pošumavska sveza« (proti Česima) 36.000 članova i 47.000 K, »Sveza Nijemaca za južnu Moravsku« (proti Česima i tamošnjim Hrvatima) 7.500 članova i 9.900 K, »Sveza Nijemaca za Donju Austriju« 7.000 članova i 7.600 K, »Sveza kršćanskih Nijemaca u Galiciji« (proti Poljacima i Malim Rusima) 3.500 članova i 2.600 K, »Njemačka sveza u Gornjoj Austriji« (proti Česima) 2.100 članova i 8.300 K.

Ukupno nas Slavene u Cislajtanijskoj ponjemčuju 13 njemačkih društava, koja su prošle godine imala sva zajedno 358.900 članova i 1.454.000 K prihoda.

JAN BAŠTA

Schönbach kod Egera (Cheb) Češka.

Najčjuvenija tvrtka glazbila, poznata na sve strane sa svoje solidnosti, preporučuje p. n. gg. učiteljima zborovodama i t. d., gusle za koncerte i orkestre, viole, čela, baze, citre, kitare prvog reda, prijatnog zvuka i lakog tona, drvena i limena glazbila, osobite garantirane izdržljive žice za sve nástroje, potpune gusle za vještake sa lijepim lukom u drvenoj kutiji, franko poslato (za 9, 10, 12 i 15 for.)

Cijemci badava i franko.

Najjeftiniji neposredni izbor za nabavu. Sve glazbila opravljaju se odmah vjestački i računaju se najjeftinije.

Stare gusle i čela izmjenjuju se sa novima. Prvi neposredni izbor za nabavu gramofona i najpotpunijih ploča.

Vele štovani gospodine!

Poslane gusle kako ukusnom opremom, tako i prijatnim glasom zadovoljile me u potpunoj mjeri.

Uvjeren sam, da je dužnost svakog svjesnog Čeha, da gudalačke potrepsline nabavlja kod Vaše tvrtke, jer se u realnosti ne može s Vama takmičiti nijedna tvrtka. Želim Vam lijep napredak u širenju dobrog glasa i jesam prijateljski odan

Fr. V. Mohapl, upravitelj škole.

L. 29. XII. 1906.

Ne kupujte iz druge ruku od preprodavaca, obratite se izravno na nas.

Stovani gospodine!

Kad bih mogao, toplo bih Vam stisnuo desnicu za solidnu i jeftinu pošiljku znamenitog glazbila od Vaše tvrtke. Ništa nije izgubilo, a dobio je zvučnost, obao ton i lako se vlada njime. Vaša me je tvrtka iznenadila. Sretan Vam bio trud! Sa pozdravom

Malenovic, 17. rujna 1904. J. Pládek, učitelj.

Hiljade pchvalnih priznanja od p. n. gg. učitelja i zborovoda svjedoče o izvrsnosti i valjanosti predanih glazbila.

Originalne korice

„Narodne Prosvjete”
i „Mladog Istrana”

dobivaju se u

Narodnoj tiskari, knjigovežnici i papirnici

LAGINJA i DR.
PULA, Via Giulia 1.

Cijene koricama:

PROSVJETE sa poštarinom K 1.40.

ISTRANA „ „ „ —60.

Na uvaženje!

Častim se saopćiti, da sam nakon osamgodišnjeg svog rada proširio i preuredio znatno svoj posao, a da time udovoljim najraznolikijim zahtjevima štovanog općinstva.

Preporučam sve potrebštine školske, uredovne i zasebne, koje zasjecaju u knjižarsku, papirničarsku, knjigovešku i tiskarsku struku.

Na skladištu imam veliki izbor pedagoških, povjesnih i narodnogospodarskih knjiga, te nagradnih knjiga za mladež i za narod, onda pjesmarica, slikovnica, hrvatskih muzikalija za sva glazbala i pjevanje, molitvenika, nabožnih knjiga i koledara.

Primam pretplate na sve časopise, književne i modne listove.

Držim na skladištu *Ćirilo-Methodske marke, papiriće, tuljčice, olovke, brisala, razglednice i listovni papir.*

Svaka narudžba izvršuje se najbrže i najsolidnije.

Sa veleštovanjem:

Knjižara, papirnica i knjigovežnica

IVAN NOVAK - PAZIN.

UTEMELJENA

GODINE 1894.

o TELEFONA BROJ 38. o

POŠT. ČEKA BROJ 60.797.

== Papirnica, ==

Tvornica pečata.

NARODNA TISKARA
- I KNJIGOVEŽNICA -
LAGINJA I DRUG.

ULICA GIULIA, 1. = PULA = ULICA GIULIA, 1.

Preporuča sl. učiteljstvu slijedeće
- navedene školske tiskanice: -

Alfabetički popis. - Glavni imenik.
Inventar. - Iskaz izostataka.
Iskaz o okolnosti učenika.
Iskaz djece o obvezatnosti po-
laska škole. - Ispitna svjedodžba.
Kronika. — Matica.
Namira vrhu učiteljske plaće.
Odlaznica. - Otpusnica.
Opravični zapisnik.
Popis knjižnice. - Razrednica.
Svjedodžba polaznica. - Školske
obavijesti. - Tjednik.

Naručbeni koledar za g. 1909.

popisom svih školskih, općinskih, crkve-
nih, posujilničkih i sudbenopravnih
tiskanica, kao i popisom svakovrsnih
pisarničkih potrepština.

Šaljemo na zahtjev franko i badava.